

Masarykův lid

ROČNÍK XXI • 4. ČÍSLO • PROSINEC 2015

ČTVRTLETNÍK NEZÁVISLÉHO DISKUSNÍHO KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

ZŠ Na Planině 1393, Praha 4 - Krč, tel. č.: 233373934

e-mail: kmh@joura.cz

www.miladahorakova.cz

ČSOB, č. ú.: 556682/0300

Redakční rada: J. Adlt, E. Jourová

J. Titzlová, pod vedením Z. Dvořákové

Produkce a expedice: Nakladatelství Eva-Milan

Nevole, K Údolí 2, 143 00 Praha 12

REGISTROVÁNO MK ČR E 11026, ISSN 2336-8772

STATĚ A POJEDNÁNÍ - AKTUALITY - ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ - Z ARCHIVŮ - KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ - JAZYKOVÝ SLOUPEK - VZPOMÍNÁME - ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ - INFORMACE

STATĚ A POJEDNÁNÍ

U příležitosti státního svátku 28. října 2015 mohli jsme si v Respektu (44) přečíst článek Erika Taberyho "Masarykův omyl", v němž se zamýšlí nad Masarykovým působením v české společnosti před první světovou válkou, v níž byl vystaven ostrým kontroverzím. Sleduje ho i v následujícím období, kdy označil humanitu za program český. Zamýšlí se nad Václavem Havlem, který po roce 1989 navazoval na Masaryka požadavkem, aby se ctily univerzálně platné morální a občanské zásady. Táže se, proč nyní v době utečenecké krize se o tom začíná pochybovat.

Problém je ten, že česká společnost Masaryka jako zakladatele a prezidenta československého státu ctíla, ale v podstatě mu nerozuměla. V tom bychom si o české společnosti neměli dělat iluze.

MASARYKŮV OMYL

Text článku je uveřejněn pouze v tištěném vydání Masarykova lidu

Masarykův lid

Masarykův lid

V tisku (Stráž svobody z 22. května 1926) je uveřejněn text senátora za Čs. nár. demokracii Viktora Dyka, renomovaného básníka a spisovatele. Je to text vycházející z dobových poměrů, soustředěný na vlastní stranu se snahou zbavit ji porážeckého ducha a přimět ji k aktivitě. Nás však zajímá autorův postoj k otázce fašismu.

Po první světové válce čelit bolševické hrozbě fašistickou ideou a praxí je vyhánění čerta ďáblem. Když dnes víme, jakými cestami se dějiny ubíraly v dalších letech, je to tragické a současně povážlivé čtení. Bohužel v současnosti, kdy se zase množí pochybnosti nad demokracií, nad její nedokonalostí, je to čtení nejen aktuální, ale po předešlých zkušenostech obzvlášť varovné.

K OTÁZCE FAŠISMU

Na zemském sjezdu národní demokracie rozvinula se o fašismu a poměru strany k němu obsáhlá debata. A průběhem jejím bylo možno zjistit u některých řečníků jistý zmatek. Nejstručněji bych to formuloval takto: potírali ideu její praxe. Není to správné: i kdyby kdo dokázal, že praxe fašismu je nebezpečná, ba přímo škodlivá, není tím vyvrácena sama idea. Podléhající sugesci určitého druhu tisku, pozapomněli někteří z nás, že fašism je reakcí proti prvotnímu nebezpečí pro stát, proti bolševictví a že má povahu protijedu. Zdravému organismu ovšem není třeba protijedu a také v případě otravy nutno při protijedu odměřit dávku. Zajisté by bylo lépe, kdybychom pro všechny situace stačily normálními prostředky.

Ale položme si nejdůležitější otázku; závisí to na nás?

Kdo pomíjí základní tuto otázku, kdo stůj co stůj trvá na demokratickém řádu, i když obmyslně bude uveden ad absurdum, kdo ponechává odpůrcům státu neomezený výběr zbraní a prostředků, kterými chtějí napadat stát, sám určité zbraně a určité prostředky vylučuje, při vůli nejlepší posiluje a znamenitě posiluje temné síly rozvratové. Dodává jim pro jejich podniky jistoty, uspokojující vědomí, že mají krytá záda, Velmi pak chybují obhájci zákonnosti stůj co stůj, dovolávají-li se dra. Rašína. Že kladl dr. Rašín na kontinuitu právního řádu důraz nemalý, dokázal ovšem 28. října 1918

prvním zákonem republiky. Ale zákon, i ústavní zákon, byl mu prostředkem k cíli a ne cílem samým. Cílem tím bylo dosažení a udržení státu. Aby bylo samostatnosti dosaženo, necouvl dr. Rašín před myšlenkou převratu. A nikdy nevylučoval možnost, že tento převrat nebyl poslední. Z toho, že nesmíme a priori vyloučit byť i vzdálenou možnost, že k sebeobraně státu a zdravému jeho vývoji nestačí prostředky ústavní, nesmíme ovšem dovodit, že převrat stůj co stůj, lehkomyšlný převrat, skok do tmy, byl by v zapletených poměrech dnešních politickým ideálem. Odpůrci nedemokratických možností stůj co stůj stejně chybují, jako horkokrevní převratníci stůj co stůj, neodhadující střízlivě síly, neposuzující správně dané

možnosti, nedívající se tvář v tvář všem nebezpečím, jež by mohla přivodit kterákoli politická lehkomyšlnost. Přiznávaje to vše, nevidím, v čem by to prospělo státu i demokracii, kdyby se národ, demokracie z kterýchkoli důvodů postavila nepřátelsky vůči ideji fašismu. Hnutí určité tu je, nebylo vyvoláno uměle. Jaké síly dosáhne, nevíme. Ale nejhorší politikou bylo by, nechat vše běžet. Máme-li výtky proti fašistické praxi – přiznávám se, že nejsou vesměs neoprávněny! – je právě na nás, abychom pracovali k jejímu zlepšení. Napodobili příliš vzor italský bez zřetele na zvláštní poměry republiky, dlužno, možno-li, působit k to-

Masarykův lid

mu, aby místo kopie byl tu originál. Je-li hnutí povrchním a neujasněným, třeba se přičinit o jeho prohloubení a cílovou jasnost. Nesmíme však pasivně vyčkávat rozmnožení chyb a nedostatků s tím rizikem, že dobré vůle lidí smýšlení národního bude zneužito k cílům osobním a na škodu národa a státu. A nutno ovšem současně pracovat k tomu, aby naše strana, kterou ubíjí nedostatek iniciativy a přílišná ochota ke kompromisům, byla iniciativnější a pevnější. Opět a opět jsem říkal a psal, že ke kompromisům v politice možno a někdy nutno dojít, ale že není dobře od nich vycházet.

Slovo básnické nemá kurs u politických praktiků. Přece však bych doporučoval zvláště naší straně, aby vzpomínala starých veršů Svatopluka Čecha, velmi často citovaných,

velmi zřídka, žel, v praxi uváděných: Sláb jenom ten, kdo ztratil v sebe víru a malý ten, kdo zná jen malý cíl. Tato slabost a tato malost zavinila z veliké části neúspěchy strany. Nevěříme-li ve vítězství, jsme už předem poraženi. Zdá-li se nám ideál předem nedosažitelným, ani se k němu nepřiblížíme. Nestačí vědomí, že jsme bojovali pro dobrou věc, bojovali-li jsme pro ni špatně. A je čas nejvyšší, aby strana se zbavila své malátnosti a líného, poraženeckého ducha. Zbaví-li se ho, nikdo nebude dost silný, aby šel přes ni a proti ní!

Viktor Dyk

Svého času byli autoři tohoto článku vyzváni Ústavem soudobých dějin AV ČR, aby vypracovali slovníkové heslo o protirežimních aktivitách v padesátých letech. Nyní s tímto textem seznamujeme čtenáře Masarykova lidu.

PROTIREŽIMNÍ AKTIVITY V 50. LETECH

Odboj vzniklý v Československu bezprostředně po únoru 1948 byl v podstatě ilegálním pokračováním legální činnosti předúnorových nekomunistických politických stran a mnohých společenských organizací. Také některé odbojové skupiny z doby druhé světové války a domácí složky druhého odboje se opět zformovaly, aby nyní začaly pracovat proti komunistické totalitě. Takovéto ilegální kontakty udržovali například bývalí představitelé národněsocialistické strany i strany lidové. Ti z nich, kteří neodešli do exilu, ale zůstali doma, měli udržovat vazby s dosavadní členskou základnou, zabezpečovat zprávy pro exil, pomáhat pronásledovaným lidem a v neposlední řadě koncipovat politické programy pro budoucnost, pro okamžik pádu komunistické totality.

Většina nekomunistů odhadovala trvání komunistického režimu pouze na měsíce a možná jen na týdny. Ani značná část komunistů si nebyla jista delším trváním a stabilitou diktatury, kterou právě nastolili. Zprvu se obecně předpokládalo, že dojde k převratu vnitřními silami. Ukázalo se však, že tato naděje není reálná, neboť se komunistický režim průběhem jednoho dvou let značně upevnil, zatímco domácí odbojové síly zůstávaly roztržité. Navíc stupňující se komunistický teror nabádal k obezřetnosti a snaze o maximální utajení. Věznice se totiž plnily zatčenými a komunistické soudy vynášely nemilosrdné ortely – mnohdy se tresty na doživotí i tresty absolutní.

Za této situace postupně převládl názor, že se politický obraz střední Evropy promění válečným konfliktem, v němž Západ zvítězí. Přibližně do Stalinovy smrti v roce 1953 to byla reálná alternativa tehdejšího mezinárodního vývoje.

Rovněž se potvrdovalo, že Sovětský svaz příliš pevně ovládá své satelity, než aby se mohl v některém z nich uskutečnit vnitřní zvrat politických poměrů, aniž by došlo k celkové porážce komunistického bloku. Očekávání válečného konfliktu ovlivnilo nejvyšší měrou podobu třetího, protikomunistického odboje, který se hodlal do to-

hoto předpokládaného konfliktu zapojit stejnou měrou a obdobným způsobem, jako se do průběhu druhé světové války zapojily domácí složky druhého odboje.

Situace třetího odboje proti druhému byla však v mnoha momentech složitější. Byla doba míru (byť problematického), proti sobě stáli lidé stejného národa. Nejenže neexistovalo jednotné vedení odboje a ani jeho vůdčí autorita (v případě druhého odboje jí byl prezident Beneš), ale negativní roli sehrávala i nedostatečná informovanost o prioritách zahraniční politiky Spojených států, mezi něž tehdy nepatřilo angažovat se ve střední Evropě, zejména ne proti vůli Sovětského svazu. Přesto vznikaly ilegální odbojové skupiny, avšak pro uvedená negativa byly poznamenány úspěchaností v jejich organizování, což přivodilo nedostatečnou konspiraci. Ilegální skupiny většinou spoléhaly na den D – na vypuknutí třetí světové války.

Jako za druhého odboje vznikaly i nyní ilegální skupiny z lidí spojených již před únorem 1948 různými zájmovými vazbami. Byli to nejen členové nekomunistických politických stran (jednoznačně tu převažovali národní socialisté), ale odbojové skupiny zakládali vojáci, z nichž zvláštní část odboje tvořili důstojníci západní armády, dále to byli sokolové, skauti, volyňští Češi, vysokoškolští studenti, sedláci a především účastníci druhého odboje – partyzáni a zpravodajci. Právě tato zjevná zájmová a profesní vyhraněnost skupin třetího odboje pomáhala Státní bezpečnosti snadněji identifikovat jednotlivé skupiny a pronikat do nich agenti nebo přímo svými příslušníky.

Tajná interní zpráva StB z konce roku 1948, hodnotící současnou situaci, konstatuje: „Zrodil se masový odboj [...] nejprve vzniklo hromadné odbojové hnutí a za ním teprve následovala naše práce [...] ve své práci jsme byli zpočátku překvapenými diváky, když jsme neustále objevovali širokou základnu ilegality [...] masová nespokojenost neustále vzrůstá, nedá se již dobře mluvit o neobjektivních příčinách [...] odboj se rozrůstá ne již tak do kvantity, jako do kvality

Masarykův lid

[...] není možno všechny členy odboje zlikvidovat, poněvadž bychom museli zavřít polovinu národa.“ Ilegální skupiny vzniklé krátce po únoru se zpravidla pokusily o příliš široký záběr odbojové aktivity. Vedle vlastní organizace tiskly a rozšiřovaly letáky a časopisy, zajišťovaly úkryty pro odbojáře v plné ilegalitě, získávaly peníze a potravinové lístky, sestavovaly vysílačky, navazovaly spojení se zahraničím, získávaly informace politické, hospodářské a vojenské, zajišťovaly tajné překračování státních hranic, prováděly i sabotážní činnost a především se všestranně připravovaly k ozbrojeným akcím v rámci války nebo povstání. Tato rozmanitá aktivita často vedla k odhalení skupin, když se někteří členové dobře organizované zpravodajské skupiny z nemístné horlivosti zabývali i tisknutím a rozšiřováním letáků.

Počáteční fází činnosti každé skupiny byla fáze organizační. Spočívala v získávání protikomunisticky smýšlejících důvěryhodných osob, které měly nutnou dávku osobní statečnosti, aby čelily všem rizikům, která přinášela ilegalita a konspirace – někdy i za cenu ztráty vlastního života. Z charakterových vlastností byla nutná i obezřetnost a chladnokrevnost při plnění stanovených úkolů.

Již v této první fázi činnosti přistoupila řada skupin ke své práci bez důkladného prověřování těch, jež do illegality zapojovala. Nejednou podcenila názorový vývoj i charakterový zlom některých lidí, které znala z druhého odboje, ale k jejichž proměně mohlo dojít v poválečném období. Tak se stalo, že do skupin byli zapojeni i někteří lidé, jejichž přesvědčením bylo nyní komunistické, i tací, kteří se dokonce stali agenty StB.

Tisknutí a rozšiřování letáků a jiných tiskovin bylo zejména v roce 1948 nejčastější aktivitou ilegálních skupin. Nepodceňoval ji ani vlastní odboj, ani Státní bezpečnost. Tyto tiskoviny kromě protikomunistického obsahu dokládaly, že jsou tu organizované skupiny lidí, schopné určité akce, která je pro komunistický režim nebezpečná.

Zajišťování úkrytů pro osoby nepřátelské komunistickému režimu patřilo k dalším úkolům ilegálních skupin. Úkryty se zajišťovaly pro osoby, jimž bezprostředně hrozilo zatčení, nebo které uprchly z vězení či také pro ty, kteří pro plnění úkolů, jež na sebe vzali, sestoupili plně do podzemí. Také bylo třeba zabezpečit úkryty zahraničním agentům, kteří přicházeli jako agenti-chodci, pracující pro zahraniční československé zpravodajské centrály nebo pro zpravodajské služby některých západních států.

Nejen pro tyto účastníky odboje, ale i pro lidi pronásledované komunistickým režimem bylo třeba shromažďovat peníze, případně potravinové lístky a předměty denní potřeby. Při tehdejších zásobovacích potížích si to vyžadovalo značnou obětavost.

Velice důležitou činností ilegálních skupin bylo zajišťování přechodů státních hranic pro ty, kteří přechali z Československa, protože buď byli přímo ohroženi komunistickým represivním aparátem, nebo proto, že byli napojeni na zahraniční odboj, ale třeba i proto, že nechtěli žít v komunistické diktatuře. Někteří z agentů-chodců používali tyto „kanály“, jiní pokládali za bezpečnější přecházet hranice bez cizí pomoci. Na budování těchto „kanálů“ se významně podíleli volynští Češi, přesídlení po válce z SSSR do čes-

kého pohraničí, kteří z vlastní zkušenosti znali život ve Stalinově Sovětském svazu, mnozí i z táborů gulagu.

Získávání a sestavování výkonných vysílaček bylo dalším hlavním úkolem odbojových skupin, které chtěly mít přímé samostatné spojení se zahraničním odbojem nebo západními zpravodajskými centrály. Snahy vybudovat takové spojení zesílily potom, co se stávalo obtížnějším a riskantnějším spojení domácího a zahraničního odboje prostřednictvím agentů-chodců. Významnou roli při tom sehrály zkušenosti z druhého odboje.

Navazovat spojení se zahraničím bylo nutností především pro skupiny, které se postupem času specializovaly na zpravodajskou činnost. O to se snažily i skupiny, jež se připravovaly na ozbrojené akce. Tyto pokusy v řadě případů napomohly Státní bezpečnosti k infiltraci odbojových skupin spolupracovníky StB. Zpravidla to byli agenti, kteří se do vytipovaného prostředí vloudili předstírajíce, že jsou agenty západními.

Zpravodajská činnost odbojových skupin byla velmi rozdílné kvality. Nejvyššího stupně dosáhly skupiny, jejichž členové pronikli na vedoucí místa československé armády, bezpečnostních složek, politického a hospodářského života. Při jejich odhalení a dopadení jim jejich kvalifikovaná zpravodajská činnost bez výjimky přinesla trest smrti.

Sabotážní činnost odbojových skupin neměla z celostátního hlediska větší hospodářský dopad.

Komunistická ekonomika byla narušována mnohem víc úpornými snahami o totální centralizaci a vlastní neschopností. Sabotážní činnost jako např. zapalování stohů s obilím však většinou měla na veřejnost značný psychologický účinek.

Podobně i tzv. teroristická činnost, omezující se až na výjimky na pouhé zastrašování komunistických funkcionářů, působila především psychologicky. Dokládala skutečnost, že tu jsou skupiny lidí připravených k ozbrojené akci, které se komunisté obávali.

Shromažďování zbraní bylo téměř nezbytnou součástí činnosti mnohých ilegálních skupin. Zbraně měly sloužit jednak k osobní obraně odbojářů, jednak k předpokládaným ozbrojeným akcím. Zbraní všeho druhu (pouhé tři roky po válce) bylo mezi lidmi dost. I mimo vojenské skupiny tu byly dobře vyzbrojené skupiny, zvláště z bývalých nekomunistických partyzánů, kteří po válce své zbraně neodevzdali a po únoru 1948 obnovili a budovali nové partyzánské bunkry, zejména v lesích na moravsko-slovenském pomezí. Ale i jiné civilní skupiny disponovaly kulomety, ba dokonce je doložena i existence tanků. Zkušených bojovníků z války bylo rovněž víc než dost. Použití letadel je známo v případech útěků bývalých západních letců do zahraničí.

K všeobecnému ozbrojenému vystoupení odbojových skupin mělo dojít v okamžiku očekávaného vypuknutí třetí světové války nebo za revolučního povstání. Ačkoliv k jednomu ani k druhému nedošlo, přesto vojenské skupiny uskutečnily dva závažné pokusy o převrat vlastními silami, které však byly v posledních okamžicích zmařeny zásahy vojenské kontrarozvědky a Státní bezpečnosti.

Den D nenastal. Jediným výsledkem byly rozsáhlé represálie včetně poprav některých účastníků pokusu o převrat.

Masarykův lid

Hodnotíme-li s odstupem času činnost a výsledky domácích skupin třetího, protikomunistického odboje, musíme konstatovat, že v době po únoru 1948 bylo těžké předvídat, že se komunistický režim v Československu stabilizuje a bude trvat čtyři desetiletí. Rozsáhlá odbojová činnost prováděná desítkami ilegálních skupin vycházela z všeobecného a reálného očekávání třetí světové války, která by porazila a zničila světový komunismus. Bez kontextu světového ozbrojeného konfliktu nebo nových mezinárodních jednání neměl třetí odboj šanci prosadit svůj cíl k obnovení demokracie v Československu.

Postupným rozbitím a likvidací ilegálních skupin a stabilizací komunistického režimu v rámci celosvětového vývoje odboj zanikl v letech 1953–1954. Ojedinelé různé formy odporu a kvalifikované špionážní činnosti však přetrvávaly i do dalších let.

O velikosti nebezpečí, které pro komunistický režim v Československu představovaly ilegální skupiny třetího odboje, svědčí skutečnost, že si komunisté k jejich potlačování (ale i vůči všem odpůrcům režimu) vytvořili zvláštní zákon č. 231/48, zvláštní tzv. Státní soud, který působil do konce roku 1952, a dokonce i ministerstvo národní bezpečnosti, které působilo mimo ministerstvo vnitra v době od 23. 5. 1950 do 11. 9. 1953. V přímé podřízenosti tohoto ministerstva byla kromě Státní bezpečnosti i vojenská kontrarozvědka. Všechny tyto složky tvořily represivní aparát KSČ, jehož pokyny měly direktivní povahu. Potlačovaly třetí odboj zcela nezákonnými metodami, včetně porušování zákonů a nařízení, které sami komunisté vydali.

Na vysvětlenou je však třeba říci, že ne každý, kdo byl stíhán podle zmíněného zákona 231/48, byl členem nějaké ilegální skupiny. Mnozí, kteří skončili jako političtí vězni, neměli na svém kontě ilegální činnost, ale stačilo jejich nekomunistické přesvědčení, příbuzní v exilu, majetek, na nějž si KSČ činila nárok, a někdy to bylo jen lživé udání, aby šli do vězení.

Obraz o rozsahu a rozmanitosti ilegální činnosti bývá zkreslen i tím, že zatčení při vyšetřování zametali stopy, úmyslně snižovali, ba popírali dosah své činnosti. Navíc v období kolem roku 1968, kdy bylo možné, aby žádali o přezkoumání svých případů a o rehabilitaci, mnohé dosud uváděné skutečnosti popírali za cenu, aby dosáhli rehabilitace. První zkreslení informací o protikomunistickém odboji vznikalo v průběhu vyšetřování a soudů, druhé zkreslení (nemenší) při rehabilitacích. Až teprve nyní, kdy se otevřely archivy i soukromé písemné pozůstalosti a kdy bylo možno si promluvit s dosud žijícími někdejšími odbojáři, se povědomí o třetím odboji stává jasnější. Nicméně si to vyžaduje další rozsáhlé zkoumání.

Přestože ilegální skupiny třetího, protikomunistického odboje nedosáhly svého bezprostředního cíle – svržení komunistického režimu, splnily svou historickou úlohu v tom smyslu, že ukázaly, že je v českém národě dost lidí, kteří pro obnovu demokracie a svobody dokáží čelit komunistickému násilí různými formami odboje a jsou ochotni tomu přinášet i oběti.

Zora Dvořáková, Jiří Málek

Spolupracovník Masarykova lidu prof. Zdeněk Višek navazuje na své předcházející statě o působení zahraničních armád na našem území. Zabývá se polskou armádou v Čechách na jaře 1945. Je vhodné si připomenout tyto téměř pozapomenuté skutečnosti.

POLSKÁ ARMÁDA V ČECHÁCH NA JAŘE 1945

Mezi méně známé příslušníky zahraničních armád, kteří se v závěru druhé světové války podíleli na osvobození československého území, patří vedle rovněž málo připomínaných rumunských a belgických vojáků také bojovníci 2. polské armády, jež operovala v květnu 1945 nejen v severních Čechách, ale také na Mělnicku a dokonce i na samém okraji Prahy.

Proti společnému nepříteli

Poláci, Češi a Slováci v letech 1939–1945 bojovali společně na nejrušnějších frontách proti nacismu od prvních do posledních dnů války – připomeňme vytvoření *Legionu Čechů a Slováků*, který měl při obraně Polska v září 1939 také své raněné i padlé, výkony našich a polských letců v bitvě o Británii roku 1940, dále pak boje československých a polských vojáků v Norsku, ve Francii, v severní Africe i v Itálii.

Polské vojenské jednotky se ovšem neformovaly pouze na západních, respektive jižních či severních frontách, ale také na frontě východní, kde pod dohledem sovětského vedení se v průběhu války utvořila dokonce dvě politicky zcela odlišná polská vojenská tělesa – prozápadně orientovaná Andersova armáda (1941–1942) a o něco později naopak spíše prosovětská armáda Zigmunta Berlinga (1943–1944).

Třebaže desetitisíce polských a československých vojáků bojovaly proti nacismu, politické vztahy čs. a polských exilových vlád, které sídlily v Londýně, byly (především v závěru války) většinou napjaté než přátelské, a to z důvodu zcela rozdílného postoje obou reprezentací především ve vztahu k Sovětskému svazu.

Londýnští Poláci vždy vnímali Stalinův Sovětský svaz jako svého (po hitlerovském Německu) druhého nepřítel, případně jako pouhého spojence svých spojenců, kdežto Čechoslováci v čele s prezidentem Edvardem Benešem na

Masarykův lid

SSSR realisticky začali nahlížet – v souvislosti s postupem sovětských vojsk do středoevropského prostoru – jako na jediného možného garanta obnovy Československa.

Pomník polské armády v Ústěku (Foto Z. Víšek)

Vývoj vojenské situace na jaře 1945 pak pochopitelně předznamenal skutečnost, že na osvobození Československa se podíleli právě polští vojáci postupující po boku sovětské Rudé armády, nikoliv tedy Poláci, kteří bojovali společně s americkými, britskými či kanadskými vojsky v západní nebo v jižní Evropě.

Polská vojska v SSSR

Po nacistickém přepadení Polska 1. 9. 1939 a po následném sovětském záboru východních polských oblastí 17. 9. 1939 dochází k tzv. čtvrtému dělení Polska, kdy celé území polského státu bylo okupováno německou a sovětskou armádou, přičemž těžkých zločinů vůči polskému civilnímu obyvatelstvu i zajatým polských vojákům se dopouštěly jak německé, tak sovětské represivní síly.

Na jaře 1940 na různých místech Sovětského svazu, především pak v Katyni u Smolenska, příslušníci sovětské tajné policie NKVD zahájili hromadnou likvidaci zajatých polských důstojníků, které nejvyšší vedení SSSR v čele se

Stalinem považovalo za politicky nežádoucí. Tehdy bylo zavražděno nejméně 21 857 zajatých Poláků, mezi nimi i 250 bývalých občanů ČSR, jež pocházeli z Těšínska, které bylo v říjnu 1938 odstoupeno Polsku. Tyto masové vraždy vedly později (po odhalení katyňského zločinu v dubnu 1943) k přerušení polsko-sovětských diplomatických vztahů.

Závažnou změnu pro situaci polského národa a jeho politickou a vojenskou reprezentaci pochopitelně představovalo napadení SSSR nacistickým Německem 22. 6. 1941.

Dne 14. 8. téhož roku byla v Moskvě sovětskými a polskými představiteli podepsána dohoda o vzniku polské armády na území Sovětského svazu, jejímž velitelem byl jmenován generál Władysław Anders (1898–1970), který byl od podzimu 1939 vězněn v Moskvě. Sovětské úřady v té době také začaly propouštět polské občany zadržované ve věznicích a v internačních táborech na Sibiři, jejich počet bývá odhadován na ne méně než 200 000 osob.

V roce 1942 ovšem Andersova armáda z politických důvodů ze Sovětského svazu odešla, aniž by zasáhla do bojů na frontě. Na přelomu března a dubna 1942 odcestovalo ze SSSR prvních 24 000 neozbrojených polských vojáků a 10 000 civilních osob, včetně 3000 dětí. V srpnu téhož roku odešlo dalších 70 000 osob polské národnosti, z toho 25 000 civilistů. Tyto transporty polských občanů směřovaly do Íránu a poté na Blízký východ, kde se pod britskou patronací začal vytvářet *II. polský armádní sbor*, který se později významně podílel na bojích v Itálii.

Z některých polských občanů, kteří buď nestihli, nesměli nebo i nechťeli opustit Sovětský svaz společně s generálem Andersem (i po odchodu jeho armády stále na sovětském území žilo v nejisté právní a ekonomické situaci téměř 700 000 Poláků) vytvořili sověští představitelé a s nimi spolupracující polští komunisté z tzv. *Svazu polských vlastenců* další polské vojsko, tentokrát již pod svou přímou politickou kontrolou.

Od května 1943 bylo v SSSR zahájeno formování 1. polské divize, jež nesla jméno polského národního hrdiny Tadeusze Kosciuszka. Velitelem této divize byl jmenován plukovník – od srpna 1943 pak generál – Zigmunt Berling (1896–1980), který s několika dalšími důstojníky odmítl odejít s Andersovou armádou a rozhodl se zůstat v SSSR.

Kosciuszkowa divize podstoupila svůj bojový křest v bitvě u městečka Lenino v Bělorusku ve dnech 12.–13. října 1943. Toto nasazení polských vojáků sice skončilo z vojenského hlediska v podstatě neúspěchem, ale významná byla pro sovětské vedení především skutečnost, že na

Masarykův lid

východní frontě se objevila polská jednotka bojující pod komunistickou záštitou.

Bojů u Lenina se zúčastnilo na 12 000 mužů, z nichž 510 padlo či zemřelo na zranění (51 důstojníků, 116 poddůstojníků a 343 vojáků), 1776 bylo raněno a přibližně 750 bojovníků bylo zajato nebo prohlášeno za nezvěstné. Navzdory velmi vysokým ztrátám bylo výročí bitvy u Lenina až do roku 1989 u našich severních sousedů slaveno jako svátek armády „lidového“ Polska, a to ve zřejmé, ale přece jen marné snaze zapomenout na antinacistické boje jiných Poláků na domácích či jiných zahraničních frontách.

Tato divize (v rámci již existujícího 1. polského sboru) se stala od poloviny března 1944 základem *1. polské armády*, která pod velením již zmíněného generála Zigmunta Berlinga pokračovala v součinnosti s Rudou armádou v bojové cestě na západ. V několika divizích této armády se nacházelo v létě 1944 téměř 100 000 vojáků, kteří se později také zapojili do obsazování baltského pobřeží i do závěrečných bojů o Berlín v květnu roku 1945.

Generála Berlinga však není možno (i přes jeho dezerci z Andersovy armády a spolupráci se sovětskými představiteli) považovat za jednoznačně prosovětsky orientovaného člověka, neboť měl například závažné rozpory s promoskevským *Polským výborem národního osvobození*, který se 22. července 1944 tzv. *Červencovým manifestem* samozvaně prohlásil za jakousi prozatímní polskou „lidovou“ vládu – bez ohledu na existenci západními i dalšími spojenci uznávané polské vlády v Londýně.

Některé prapory podřízené generálu Berlingovi se také pokusily jako jediné vojenské formace pod pravomocí sovětského armádního velení v září 1944 přímo podpořit varšavské povstalce v jejich hrdinném, ale marném zápase s nacistickou přesilou, což připomněl i v českých kinech uvedený polský film *Město 44*. Pomník věnovaný Berlingově armádě byl ve Varšavě na východním břehu Visly postaven ostatně až v polovině 80. let 20. století – tedy v době, kdy prvním mužem polské komunistické strany PSDS byl generál W. Jaruzelski (1923–2014), který jako mladý důstojník bojoval právě v řadách „berlingovců“.

Nezpochybnitelnou ikonou oficiální propagandy v komunistickém Polsku oslavující boj „východních“ polských vojsk se proto nestal generál Zigmunt Berling, ale jiný polský generál – Karol Swierczewski, velitel *2. polské armády*. K vytvoření aureoly kolem postavy generála Swierczewského v poválečném polském státě také přispěla – kromě jeho politické minulosti – nepochybně i jeho předčasná smrt, když v březnu 1947 (ve funkci náměstka ministra obrany) padl v bojích s banderovci v jihovýchodním Polsku.

I když generál Swierczewski zastával nepochybně komunistické postoje, nelze totéž pochopitelně říci o veškerém mužstvu „jeho“ 2. armády, jež se vedle levicově orientovaných bývalých partyzánů z *Armie Ludowe* (AL) skládalo také z mladých odvedenců, případně i řadových bojovníků prolondýnské *Armie Krajowe* (AK), jež pocházeli z oblasti Lvova, Vilnius i Varšavy a které spojovaly především vlastenecké či protinacistické postoje, nikoliv komunistická ideologie či sympatie k Sovětskému svazu.

II. polská armáda

O vzniku 2. polské armády (jako nedílné součásti jednotné Polské armády) bylo rozhodnuto 8. srpna 1944 hlavním velitelstvím polských jednotek na východní frontě a její velení v prosinci téhož roku bylo svěřeno členu ústředního výboru strany polských komunistů Karolu Swierczewskému (1897 – 1947), někdejšímu generálovi španělské republikánské armády, který byl zároveň v době druhé světové války generálem Rudé armády.

Formování 2. polské armády bylo ale dokončeno až o více než půl roku později – 20. března 1945. K této armádě, čítající pět pěších a jednu protiletadlovou divizi,

Pomník polské armády v Chroščicích u Budyšína. (Foto M. Hes)

Masarykův lid

byl přidělen ještě 1. polský obrněný sbor. V řadách tohoto seskupení bojovalo celkem 90 000 vojáků, kteří v rámci berlínské operace byli nasazeni především v Sasku, a tedy i v Lužici, kde žili nejen Němci, ale také Lužičtí Srbové. Oběti polských bojovníků na samém sklonku války zde stále připomínají vojenské památníky, například v lužickosrbské obci Chrosčice nedaleko Budyšina.

Tato polská armáda v Sasku ale utrpěla ve střetech s nacisty značné ztráty a těžké boje o největší lužické město Budyšin jsou považovány za poslední úspěšnou německou vojenskou operaci, neboť ještě 24. dubna 1945 v okolí Budyšina proběhl patrně poslední velký nacistický tankový útok za 2. světové války. Německá armáda město tehdy na Polácích dobyla zpět a udržela je až do kapitulace Hitlerova režimu.

Druhá polská armáda za pouhé dva týdny bojů ztratila většinu svých tanků a její lidské ztráty byly také neúměrně vysoké – 4 902 padlých, 2 798 nezvěstných a 10 532 raněných. Naprostému zničení 2. polské armády zabránila jen důrazná vojenská opatření maršála Koněva, velitele 1. ukrajinského frontu Rudé armády.

O velitelských schopnostech K. Swierczewského vojenský historik Jiří Plachý uvedl: *“Historikové též kritizují velení generála Swierczewského, který sice ve Španělsku velel divizi, avšak vedení armády bylo již nad jeho možnosti, a to zřejmě i kvůli jeho údajnému alkoholismu. Ztráty polských jednotek představovaly více než 18 000 vojáků, tedy plnou pětinu stavů. Přesto dostaly prořídlé polské jednotky příkaz, aby v prvních květnových dnech znovu zaútočily. Tentokrát měly postupovat na jih, do českých zemí.”*

2. polská armáda v Čechách

Dne 7. 5. 1945 příslušníci 2. polské armády zahájili v sestavě 1. ukrajinského frontu v rámci pražské operace postup z Lužice směrem na Šluknovský výběžek. Následujícího dne pak překročili bývalé československé státní hranice, když 34. pěší pluk 8. pěší divize obsadil první dvě obce v Čechách – Severní a Lobendavu.

Přestože se válka chýlila ke konci, narazili polští vojáci v nejseverněji položených oblastech Čech na urputný odpor nepřítele ještě i 9. května, kdy se střetli s příslušníky Waffen SS v Rumburku. Jiné polské jednotky projely Děčínem a Českou Lípou, poté operovaly v oblasti Českého středohoří a dále postupovaly do nitra Čech podél řeky Labe.

Celkový stav 2. polské armády v pražské operaci činil téměř 70 000 vojáků a její výzbroj 1034 děl a minometů a 230 tanků a těžkých děl.

O závěrečném průběhu postupu polských vojsk na našem území uvedla slovníková příručka Český antifašismus a odboj z roku 1988 následující fakta:

„10. května, kdy německé jednotky již nekladly organizovaný odpor a hromadně se vzdávaly, 2. polská armáda od ranních hodin pokračovala v útočné činnosti a mj. osvobodila Benešov nad Ploučnicí, Žandov, Kravaře a Ústěk. V průběhu dne divizní gen. K. Swierczewski s upřesněním úkolu určil i prostory, kterých měla polská vojska dosáhnout.

První tankový sbor 10. května již v poledních hodinách vstoupil do Mělníka a navázal spojení s vedením partyzánských oddílů operujících v této oblasti.”

Postup 2. polské armády se zastavil 10. května 1945 v Mělníce, avšak malá polská tanková kolona se třemi tanky a čtyřmi samohybnými děly pod velením podporučíka Henryka Maruszaka neměla spojení s žádným velitelstvím a postupovala proto ku Praze, kde se 11. května ráno náhodně střetla se skupinou hitlerovských vojáků v okolí pražských Ďáblic, přičemž bylo v přestřelce těžce poškozeno jedno polské samohybné dělo. Ještě téhož dne se ale zmínění polští vojáci vrátili zpět ke svým útvarům do Mělníka, kde se 13. 5. 1945 konala za účasti československých, sovětských a polských vojsk slavnostní vojenská přehlídka.

Tentýž den pak začala vojska 2. polské armády opouštět ČSR s cílem zajistit pro novou polskou státní správu území nově získaného Dolního Slezska.

Podle vojenského historika Jindřicha Marka polská armáda na své čtyřdenní bojové cestě z hornolužického Budyšina až po český Mělník ztratila 39 padlých důstojníků, 72 poddůstojníků a 180 vojáků. Dalších 900 polských vojáků bylo ve střetech s nacisty zraněno. V těchto několikadenních bojích naopak Poláci usmrtili 580 a zabil 3086 nepřátelských vojáků a důstojníků.

Pomníky připomínající boje polských vojsk v květnu 1945 byly v minulosti odhaleny například v Lobendavě, v Ústěku nebo v Rumburku, avšak přítomnost polských vojsk v severních Čechách, tedy většinou na území tzv. Sudet, odkud krátce nato byl zahájen odsun německého obyvatelstva, se ovšem nikdy nestala výraznější součástí českého historického a společenského vědomí – na rozdíl od přítomnosti sovětských a amerických vojsk v ČSR, neboť pouze obyvatelé českého Mělníka mohli polské vojáky považovat za své osvoboditele.

Zdeněk Víšek

Informační zdroje:

N. Davis, *Boj o Varšavu*, 2005

A. Paczkowski, *Půl století dějin Polska*, 2000

J. Plachý, *Sousedská pomoc*, Válka revue speciál 2013

J. Rajlich, *Generál „zvláštního ražení“*, Válka revue 6/2014

P. Schnálek, *Bitva o Lenino*, Válka revue 3/2014

Intelligence myšlenky je ničím bez intelligence srdce.

Romain Rolland

Kniha je člověk, je více, je duší člověka, jistě kniha dobrá.

T. G. Masaryk

Známost sebe sama je základem pravé moudrosti.

J. A. Komenský

AKTUALITY

Otiskujeme článek Jana Macháčka z Lidových novin (9. 11. 2015), v němž se zabývá uprchlickou krizí, která poznamenává dění a život v Evropské unii. Otázky, kterou jsou tu vysloveny, souzní s myšlením podstatné části naší společnosti.

PRÁVO NORMÁLNĚ SE PTÁT LIDÉ SE NEDOČKAJÍ VYSVĚTLENÍ, PROTO SE NÁZORY NA UPRCHLICKOU KRIZI POLARIZUJÍ

Názory na uprchlickou krizi se v české kotlině nenesitelně, možná už přímo katastrofálně, polarizují. Na jedné straně stojí ti, kteří uvítají každou příležitost k nevdané smršti seabemrškačství a národní sebenenávisti: jsme jako národ sobci, burani, nenávistní xenofobové. Naše média jsou xenofobní, naši politici ještě, víc. Němci dělají všechno dobře, je to holt jiná, lepší, vyšší západní civilizace a kultura. Dobří lidé jsme jen my, co říkáme, že je třeba nezištně pomáhat, nebo už nezištně pomáháme (na cestě do vysněného Německa či Švédska).

Na straně druhé jsou ti, kdo mluví o zániku Západu či kážou o řeznictví v právu šaría, o tom, že ženy u nás budou muset chodit zahaleny, nevěrné budou kamenovány, zlodějům budou sekány ruce. Hrozí nám terorismus a muslimové chtějí naše dávky, práci nebo obojí apod. Výčet šíření strachu ze zla by mohl být ještě dlouhý.

Čas lámání chleba

Pak je tu malá skupina těch, co si myslí, že i když to Němci přehnali, je třeba být bezvýhradně s nimi na jedné lodi, protože to je loď Západu, na východě je Putin a orbánovsko-zemanovsko-ficovské bahno. Lepší je jednou se zmýlit se Západem, protože s ním musíme být i ve věcech důležitějších. Teď se láme chleba, je třeba se neptat, zaujmout pozici a pozice jsou prý jen dvě.

Magda Vášáryová nedávno řekla – čemu se divit – Jsme země, kde paní Zápotocká ukradla peřiny po popraveném Slánském a s manželem v nich spala. Jsme dědicové téhle kultury. (Nakonec nic proti tomu, takhle se má psát a mluvit, když je třeba lidi vyprovokovat k zamyšlení).

Možná je ale polarizace jedna mediální a internetová iluze, možná je spousta těch, kteří proti muslimům a uprchlíkům vůbec nic nemají, znervózňuje je jenom ten velký počet, ten příliš silný proud (protože to je spíše proud, ne vlna). Některé věci normálně nechápou a kriticky a rozumně se ptají a vadí jim, že jim to vůbec nikdo nevysvětlí. Nejsou ani rasisti, ani fašisti, ani xenofobové, ani burani.

Začneme třeba kvótami. Zatím ještě ani jediný člověk nikomu nevysvětlil, jak mohou kvóty v rámci Schengenu prakticky fungovat. Mají se snad u nás uprchlíci přišroubovat? Jak k nám budou dopraveni, když k nám nechtějí? Násilím? Detence jsou odsuzovány, nebudou-li ale, nebude u nás ani uprchlík. Pokud jsou kvóty jenom gestem, tak se asi leckdo ptá gestem čeho? Gestem solidarity s Německem, když ti lidé zase hned do Německa odejdou?

Také je asi legitimní se ptát (a leckdo se ptá), jestli je způsob, kterým Angela Merkelová vyhlásila svou „vítací kulturu“, ten normální způsob, jak zásadně měnit veřejnou poli-

tiku. Ve škole se učí, že demokracie stojí na důkladné deliberci, na pořádném veřejném prodiskutování všeho důležitého. To se prostě v tomto případě nestalo.

Na postojích a průzkumech veřejného mínění v bývalém východním Německu je vidět, že se stále liší od postojů západních Němců. Převýchova směrem k větší toleranci a multikulturalismu, kterým se ubírá západní Německo prostě trvá generace i uvnitř jednoho státu. Urychlíme to, když si budeme nadávat do fašistů a buranů? Leckdo se táže, zda Německo neválkuje zbytek Evropy příliš. Jednostranně vypne jaderné elektrárny, jednostranně rozhodne o dostavění další trubky plynovodu Nordstream v době sankcí a v době, kdy má Evropa omezovat závislost na Rusku. Tuhou fiskální přísností prosazovalo Německo proti zbytku eurozóny v době, kdy se jí vzdal i MMF. S „vítací kulturou“ je to jenom stejné. Je to recept na to, že takhle to má být teď v Evropě se vším?

Proč se po summitech EU mluví o potřebě chránit vnější hranici EU, ale společná ochrana vnější hranice Schengenu není prioritou? Všichni chápeme, že Němci mají z historických důvodů pocit viny, proč ale spojovat každý plot, každý tábor či provizorní barák s nacismem a násilím?

Českou republiku pojí historické přátelství se Státem Izrael. Vždy bylo zdůrazňováno, jak je důležité. Židovské obce v Německu jsou ale třeba současnou „vítací kulturou“ dosti znepokojeny a tlumočily to i Angele Merkelové. Jak si to má „normální český člověk“ přebrat?

Automatický vstup do EU

Proslýchá se, že Německo si velmi důmyslně řeší demografický problém i schodky na trhu práce. Pokud je na tom jen trochu pravdy, pak si má Německo uprchlíky navážet letadlem rovnou z Turecka, aby se nemuseli brodit bahnem, podnikat pouť a vyvolávat napětí mezi státy na Balkáně.

Kdejaký český podnikatel ví, jak se u nás zachází s Ukrajinci. Různá pracovní povolení musí mít v zadní kapse od kalhot, i když třeba míchají maltu, kdyby náhodou přijela cizinecká policie. Když chtějí založit živnost, musí mít 150 tisíc korun na účtě. Na vycestování do ČR se na Ukrajině čeká třeba rok. Teď lidem připadá, že snad lidé z Blízkého východu mají mít před tvrdě pracujícími Ukrajinci přednost nebo nějaký automatický vstup či nárok.

Kdo se na tohle ptá, ten nevěští ani smrt Západu, ani nepatří na Východ, ani nespál ve Slánském peřinách. Prostě se ptá.

Jak je dnes asi nutností, dodejme, že tenhle článek nehájí ani Chovance, ani Zemana, ani jakékoli projevy zla a nenávisti.

Jan Macháček

ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ

Znovu otevíráme knihu Jaromíra Smutného 'Svědectví prezidenta kancléře', který byl přímým svědkem dění kolem prezidenta Edvarda Beneše, když se na jaře 1948 rozhodl, že nepodepíše novou ústavu a vzdá se svého prezidentského postu. Otištěná ukázka poskytuje důvěrné a cenné vhlednutí do prezidentského uvažování a jeho zdůvodnění, proč tak činí.

Nevysloveným přáním komunistů bylo, aby jejich novou ústavu podepsal dr. Beneš. Kdyby se jim to podařilo, mohli dokazovat celému světu, že je to ústava demokratická. Pro dr. Beneše však právě otázka ústavy byla zásadní příležitostí, jíž chtěl použít, aby vyjádřil svůj poměr ke komunismu a k režimu, který komunisté v únoru nastolili. Chtěl tím současně, byť nepřímo, vysvětlit, proč mohl postupovat v únorové krizi podle formálních předpisů demokratické ústavy, ale proč nemůže přijmout změnu zásad, na nichž byla ona ústava vybudována. Když byl nucen v únoru řešit vládní krizi, cítil se vázán svou ústavní i politickou odpovědností, byť byl sebevíce dotčen okolnostmi, za nichž mu bylo rozhodovat.

Edvard Beneš podepisuje 25. 2. dekrety

Řešil krizi podle znění ústavy, věda, že ne podle jejího ducha. Vědomě a záměrně, jak vysvětlil v projevu k vládě, když skládali přísahu noví ministři. Jiný problém však vytvářela okolnost, kdyby měl své jméno dát pod nový ústavní zákon.

Sobota 1. května byla v republice sváteční den. Odejel jsem proto z Prahy na sobotu a neděli na venkov. Kolem jedenácté hodiny dopoledne 1. května jsem byl telefonicky žádán ze Sezimova Ústí, abych tam ihned přijel. Poněvadž jsem byl ujistěn, že vyzvání není v žádné souvislosti s prezidentským zdravím ani se žádnou nehodou, věděl jsem, že jde o věc politickou. Když jsem přijel do Ústí a ještě předtím, nežli jsem šel do prezidentské pracovny, sdělila mi jeho choť, že jí ráno dr. Beneš řekl, že se rozhodl vzdát se úřadu, a požádal ji, aby mě ihned zavolala.

Prezident mě přijal se svým obvyklým úsměvným klidem. Sdělil mi, že se nyní rozhodl abdikovat, a žádal mě, abych udělal vše, co je k provedení tohoto rozhodnutí třeba. Řekl, že si od počátku vládní krize v únoru byl vědom, že za nynějších poměrů může zůstat v úřadě jen po tu dobu, pokud vláda a režim budou postupovat tak, aby si aspoň částečně mohl ospravedlnit, proč zůstal na svém místě. Ale teď vidí, že to už dál nejde. Vláda pokračuje v zatýkání, v zabírání majetku, v propouštění lidí z úřadů a z práce. Předložila mu nyní osnovy, nad nimiž mnoho uvažoval. Nejdříve byla to osnova o obnoveném uvedení v činnost retribučního dekretu. Podepsal ji, poněvadž sám viděl, že nebyla souzena řada případů, které podle dekretu souzeny být měly. Pak to byl volební zákon. Nad ním se dlouho rozmýšlel. Nakonec i jej ještě podepsal, protože zákon aspoň formálně připouštěl provedení voleb svobodnou cestou. Ale vláda pak tuto možnost porušila zavedením jednotné kandidátní listiny. Jednal o této věci s ministrem vnitra, ale bezvýsledně. Hlavní věcí je však návrh zákona o ústavě. Nemohl by nikdy podepsat ústavu, kterou připravili komunisté, protože podpisem by sankcionoval něco, s čím naprosto nesouhlasí. Od počátku tu byly úplné názorové rozdíly. Ale nechce dělat vládě potíže. Bojovat nemůže, nemá s kým, nemá k tomu ani potřebného zdraví, proto je jediné východisko odejít: „Tak, a teď udělejte, co je třeba.“

To byl stručný obsah delšího rozhovoru. Prezident byl ve velmi dobré kondici, názory a rozhodnutí formuloval jasně, klidně a pevně. Při společném čaji byl jako obvykle ve velmi dobré náladě. Odjeli jsme se ženou ze Sezimova Ústí asi o půl osmé večer. Předtím prezident znovu žádal, aby jeho rozhodnutí bylo co nejdříve uvedeno v platnost, dříve, nežli mu vláda předloží ústavní zákon k podpisu, a dříve, nežli budou volby. Abdikaci chtěl provést prostě listem předsedovi Národního shromáždění. Předsedovi vlády sdělí důvody svého rozhodnutí ústně. Žádal, abych ihned v pondělí Gottwalda navštívil, informoval ho o prezidentském úmyslu a požádal ho, aby k němu v úterý přijel do Sezimova Ústí. Ve středu by poté přijeli do Sezimova Ústí předseda Národního shromáždění J. David a předseda vlády a prezident by odevzdal předsedovi Národního shromáždění abdikáční list.

Gottwald mě přijal v pondělí 3. května v jedenáct hodin. Oznámil jsem mu, že přicházím s posláním ve věci velmi vážné. Dr. Beneš mě 1. května povolal do Sezimova Ústí a pověřil mě, abych co nejdříve informoval předsedu vlády, že se rozhodl definitivně odstoupit ze svého úřadu.

Gottwald se zdál být naprosto překvapen a tápal se, jaké důvody vedly prezidenta k jeho náhlému rozhodnutí.

Masarykův lid

Opakoval jsem stručně zásadní prezidentovy námitky proti návrhu ústavy, kterou nemůže podepsat. Nerad by však odmítl podpis, kdyby mu byl ústavní zákon předložen k podpisu, a proto se rozhodl raději odstoupit z úřadu dříve, nežli by k tomu mohlo dojít. Prezident měl námitky i proti volebnímu zákonu, který podepsal po dlouhém váhání, ale byl zklamán, když vláda obešla zákon svobodných voleb vypsáním jednotné kandidátní listiny. Gottwald vysvětloval stejně jako kdysi ministr Nosek, že zákon poskytuje možnost podání oddělených kandidátních listin; veřejnost volebního aktu vysvětloval jen jako „technické opatření“; nucené chození za plentu při dřívějších volbách prý znamenalo zdržení, někdy voliči vložili lístky dva nebo více, tomu chtěli prý komunisté odpomoci. Nechtěl vzít na vědomí, že jen tyto důvody vedly prezidenta k jeho rozhodnutí. Za tím jsou prý cizí vlivy. Snažil jsem se mu dokazovat, že je to naprosto vyloučeno, neboť prezident v poslední době nemluvil ani s domácími, ani s cizími politiky, jak on jistě dobře ví. Měl rozmluvy jen se spisovateli, umělci, vědci, a to záměrně, aby znal veřejné mínění a nebyl ovlivněn jen stranickými názory. Ostatně předseda vlády se dozví prezidentovy důvody k abdikaci přímo, neboť prezident ho zve na příští den odpoledne k návštěvě do Sezimova Ústí, při níž mu chce své rozhodnutí o abdikaci oficiálně oznámit.

Gottwald mě žádal, abych se zeptal znovu pana prezidenta, jaké jsou jeho námitky proti ústavě, a sdělil mu je, aby i on se mohl na rozhovor s ním připravit. Slíbil jsem mu, že tak učiním a druhý den dopoledne ho v té věci znovu navštívím.

Tázel se dále, jaký poměr má k prezidentově abdikaci paní Benešová. Vysvětlil jsem mu, že hledí na tuto věc jen z ohledu na prezidentovo zdraví, je ráda, že se rozhodl odejít z úřední funkce, neboť doufá, že se nervově uklidní a jeho zdravotní stav se pak zase upraví.

Gottwald mě při odchodu vyzval, abychom paní Benešová i já působili na pana prezidenta, aby své rozhodnutí odvolal.

Odpoledne jsem informoval prezidenta o dopoledním rozhovoru s předsedou vlády. Poněvadž si to Gottwald přál, prezident mi naznačil k jeho informaci body, které mu chce oznámit jako své zásadní důvody k rezignaci: „Řekněte kolegovi Gottwaldovi, že v ústavě mi vadí ty věci, které jsou proti mému pojetí demokracie. Ne socialismus. Ten mi nevadí. Ale já ty věci nemohu a nechci diskutovat v detailech. Například volby. Já už řekl Noskovi, že nesouhlasím s jednotnou kandidátkou. To nejsou volby. Jejich výsledek je předem určen ze shora. A ještě k tomu mají lidé volit veřejně. Tak já těm věcem nerozumím. Celá ústava je založena na vůli lidu. I prezident musí odejít, bude-li to vůle lidu. Ne těch, kdož ho volili. Nikde není řečeno, jak se má ta vůle projevit, kdo ji kontroluje, kde má limit. To vede k anarchii – nebo k opaku. A je v ústavě řada dalších věcí, s nimiž nesouhlasím. Celý její fundament je nedemokratický, aspoň jak já demokracii rozumím. Ale já proti tomu nechci mluvit, já nechci kolegovi Gottwaldovi překážet. Když však nesouhlasím a nechci a nemohu diskutovat, tak musím odejít. To je jasné. Já přece jen se necítím tak zdrav, abych o to všechno mohl bojovat. Ta ústava je

ambiguë (dvouznačná), připouští různé výklady a podle ní se dá všechno odůvodnit, vysvětlit, omluvit. To nemá být. Zákon má mít jen přesné a jasné pojmy – a zvláště ústava. Ale jak říkám – to já nemohu změnit, na to nemám dost sil jako dřív.”

Poznamenal jsem si tyto prezidentovy důvody pro abdikaci a druhý den ráno – 4. května – jsem je sdělil ústně Gottwaldovi. S politickým referentem dr. Jínou a kulturním referentem J. Koptou odejeli jsme pak do Sezimova Ústí, kam jsme byli pozváni prezidentem a paní Benešovou. Prezident byl v dobré náladě i v dobré zdravotní kondici, v jaké byl po několik posledních dnů, kdy jako by ze sebe setřásl tíhu situace, jež se stávala nesnesitelnou. Oba kolegové se po obědě vrátili do Prahy.

Přesně ve čtyři hodiny přijel předseda vlády, kterého jsem uvedl do prezidentovy pracovny. Dr. Beneš mě požádal, abych byl přítomen rozmluvě, proti čemuž Gottwald ničeho nenamítal. Prezident chtěl mít svědka rozhovoru s předsedou vlády, ale cítil se také lépe vzhledem ke svému stavu, byl-li někdo blízký přítomen.

Znal jsem obsah toho, co chtěl dr. Beneš Gottwaldovi oznámit, a podle mého předcházejícího rozhovoru s předsedou vlády jsem očekával, že se prezidentovo oznámení neobejde bez diskuse. Proto jsem se rozhodl již v prezidentově pracovně, poté, když jsem tam Gottwalda uvedl, že si udělám během rozhovoru poznámky, z nichž pak vzešel podrobný záznam, který je cenným historickým pramenem ke studiu celé únorové krize.

Prezident nechtěl, aby komunisté vysvětlovali jeho abdikaci pouze zdravotními ohledy. (Vývoj dalších dnů ukázal, že jeho obava byla odůvodněná.)

Cituji zde přesné znění záznamu:

Pan předseda vlády v úvodních slovech dal najevo, že ví, že přichází k panu prezidentovi v záležitosti velmi vážné a smutné.

Pan prezident poznamenal, že si ráno připravil záznamy, aby mohl logicky probrat věc, kterou chce předsedovi vlády oznámit.

Děkuje mu za jeho návštěvu. Rozhodnutí, které mu chce oznámit, je důležité, osobní a definitivní. Jeho rozhodnutí se vztahuje také na to, co spolu mluvili v Košicích, a proto ho ujišťuje, že rozhodnutí jeho vychází od něho osobně, a nikoliv z popudu předsedy vlády. Chce mu říci všechno, co si myslí, jasně, upřímně a přátelsky, i to, co se týče osoby předsedy vlády i jeho strany. Prosí, aby věřil, že i přes obtíže, které se projeví v posledních měsících, postupoval prezident k předsedovi vlády loajálně, a konstatuje, že také předseda postupoval loajálně vůči němu. Kvitoval jeho ujištění, že únorové události nebyly namířeny proti prezidentovi republiky.

Podnětem k dnešní rozmluvě je prezidentovo studium návrhu ústavy. Studoval ji pečlivě od chvíle, kdy mu ji odevzdal poslanec dr. Procházka. Přemýšlel o tom i po nocích a v sobotu ráno došel k definitivnímu závěru, který mu chce dnes oznámit. V sobotu ráno oznámil to nejprve ženě a zavolal hned v sobotu kancléře Smutného, aby mu totéž sdělil. Neměl s nikým žádných porad, s nikým nemluvil, ani nejednal a kromě Smutného o věci nikomu neříkal. Požádal Smutného, aby zašel ihned k předsedovi vlády a informoval

Masarykův lid

ho o rozhodnutí podat demisi a požádat předsedu vlády o návštěvu. Znovu konstatuje, že žádné politiky nepřijímal, zdůrazňuje a podtrhuje, že všechna jeho rozhodnutí a závěry jsou výlučně jeho závěry a rozhodnutími osobními.

Prezident ujišťuje, že měl vždy ve zvyku jednat o všech otázkách s otevřeným hledím, stejně tak i dnes chce se s předsedou vlády otevřeně dohodnout. Běže tuto věc velmi vážně, odchod prezidenta z úřadu je věc vážná, a proto otevřeně otázku tu chce s předsedou vlády prodiskutovat. Otázka hlavy státu je důležitá a vážná a musí dle toho být řešena.

Především chce mu říci několik svých poznámek o nové ústavě. Prodiskutoval ji dlouze s poslancem dr. Procházkou a došel k závěru, že jeho názory se velmi rozcházejí s názory, obsaženými v ústavě. Rozdíl v názorech neznámá, že to musí být spor nebo boj, ale prezident myslí, že o těchto názorových rozdílech nebude možno se úplně dohodnout. V čem jsou tyto názorové rozdíly?

V čem prezidentovo pojetí se lapidárně liší od ústavy, je formulace ústavy o vůli lidu. Cítí se povinen předsedovi vlády to říci. Ta formule je jiná, nežli byla v ústavě dřívější; také je jinak podle toho formulována přísaha prezidenta republiky a prezident s touto formulací souhlasit nemůže. Text přísahy je ovšem důsledek celého pojetí vůle lidu. Prezident vidí, že v ústavě není určeno, jakými formami se má vůle lidu projevit a jaká jsou její omezení. To nakonec prakticky znamená, že jak členům vlády, tak prezidentu republiky určuje postup vůle lidu, ale není řečeno, jak se stanoví vůle lidu a z toho vzniká nejistota. Nakonec by to mohla být ulice, která bude ohlašovat vůli lidu, a toho se prezident bojí. Je to pro něj věc velmi závažná a hrozí se jí. V únoru se podvolil, podle předsedy vlády to byla vůle lidu, ale byla to vlastně ulice. Říká přímo, že za těch okolností nemůže být prezidentem republiky, když dnes taková možnost je dána dokonce ústavou. Nechce se znovu dostat do té situace a jediný závěr, který z toho musí udělat, je odejít.

Je si vědom, že by měl tuto otázku diskutovat s ústavním výborem, ale nechce tak postupovat. Prostě konstatuje, že ze situace může vyvodit jediný důsledek, to je odejít. Má-li pochybnosti – a prezident konstatuje, že je má –, musí odejít. Je to pro něj věc velmi vážná a ví, jaké to bude mít důsledky pro budoucnost.

To je první fundamentální otázka. Nyní upozorňuje na druhou, také vážnou otázku. Omlouvá se předsedovi vlády, že jeho výklad je dnes pomalejší a méně dobrý, nežli by si přál, k čemu předseda vlády konstatuje, že naopak, v tomto rozhovoru pan prezident je právě v dobré kondici.

Ta druhá věc je otázka volebního zákona. Prezident zákon podepsal z toho důvodu, že nakonec formulace se mu zdála ucházející. Když však viděl, jak se v diskusi předsedy ÚRO náměstka Zápotockého vyvinula otázka jednotné kandidátní listiny, měl prezident pochybnosti. Požádal, aby k němu přišel pan ministr vnitra Nosek, chtěl vědět, co rozhodnutí předsedy ÚRO znamená, neboť byl přesvědčen, že dle jeho názoru důsledky rozhodnutí náměstka Zápotockého neodpovídají demokratickým předpisům. Prezident zdůrazňuje, že podle jeho názoru to demokratické volby nejsou; aby předseda vlády vzal to tak, jak to on říká,

neboť uznává, že mohou být lidé jiného názoru, ale jeho mínění je, že jednotná kandidátní listina neznámá volbu demokratickou. Uznává, že předseda vlády může mít jiné stanovisko, ale prezident cítí se povinen říci mu názor svůj a vyvodit z toho důsledky stejně jako v té otázce vůle lidu.

Předseda vlády klade otázku, zda pan prezident se domnívá, že volby nebudou demokratické tím, že bude jednotná kandidátka a že volby nebudou tajné.

Prezident odpovídá, že ano, ale uznává, že mohou být názory jiné. Jestliže v tomto případě ty názory jiné má ministerský předseda a vůdce strany, prezident nemůže změnu názorů těch vynucovat; je to fundamentální rozpor, je třeba si to říci, z tohoto fundamentálního rozporu vyvodit důsledky a odejít.

Když se poprvé dozvěděl o možnosti jednotné kandidátní listiny, požádal ministra Noska o rozmluvu. Prosil ho, aby nestavěli prezidenta do této situace, neboť nebude moci zákon podepsat; žádal ho, aby mluvil s předsedou vlády a upozornil ho na jeho skrupule. Fakt je, že ministr Nosek byl tehdy právě tak překvapen jako prezident; řekl mu, že bude mít s tím v úřadě velké potíže a že nejsou na to připraveni. Prezident ho tehdy požádal, aby mluvil s předsedou vlády a s náměstkem Zápotockým. Ministr Nosek slíbil, ale nikdy žádnou odpověď prezidentu nedal, volby jednotné však přišly. Prezident znovu konstatuje, že jsou tu názorové rozdíly, on nemůže jen tak přijmout stanovisko druhých, proto musí z toho vyvodit důsledky.

Prezident uvádí dále řadu otázek, jež charakterizuje jako méně podstatné. Je to otázka občanských práv. A tato otázka je důležitá přesto, že práva ta jsou v návrhu ústavy dost podstatně rozšířenější a důležitější, nežli byla v ústavě staré. Na druhé straně však vidí, že se připravuje zákon na ochranu lidové demokratické republiky a v zákoně tom jsou meze občanských práv stanoveny tak, že vlastně rozsah jejich bude velmi úzký. Jinými slovy, rozsah těch občanských práv bude určovat ministerstvo vnitra, de facto, a nebudou rozhodující předpisy, které jsou v ústavě. Co prezidentovi hlavně vadí v návrhu ústavy, je, že jsou tam věci dvojsmyslné a bude záležet jen od úřadů, jak je budou vykládat. Potom je důležité, že v ústavě nejsou garance těch občanských práv, jako bývají v jiných ústavách. Není tam například správní soud. Předseda vlády upozorňuje, že ustanovení o správním soudě v ústavě je. Prezident připouští, že se může mýlit, myslí, že v ústavě se jen říká, že správní soud bude, ale není tam stejně uveden volební soud a ústavní soud. Předseda vlády upozorňuje, že pravomoc ústavního soudu přechází na předsednictvo Národního shromáždění.

Prezident konstatuje, že dvojsmyslnost různých ustanovení vyvolává nejistotu, a když on stojí před takovou nejistotou, je skrupulózní a bojí se věci toho rázu podepisovat. Soudci například jsou neodvislí, jen pokud jsou soudci z povolání, ale neodvislost soudců z lidu není zaručena.

Prezident opakuje, že to jsou věci méně důležité, že však chtěl ukázat, v čem má skrupule; jinými slovy, ústavě chybí demokratická kontrola občanských práv.

Jaromír Smutný

Masarykův lid

3 ARCHIVU

V roce 1968 v době "pražského jara" začaly pracovat komise pro posuzování nezákonností, které se děly v uplynulých dvaceti letech komunistického režimu. Otiskujeme výpověď politického vězně Jana Vlasáka, v níž vypovídá o svém věznění v několika táborech na Jáchymovsku a Příbramsku. Jeho sdělení je tak konkrétní, že ve čtenáři vyvolá jasnou představu o každodenním vězeňském táborovém životě. Připojujeme záznam o náčelníkovi NPT Vykmánov a o Vlasákově setkání s ním, když už byl na svobodě. Je to podnět k úvaze o vztahu vězně a vězňatele.

Krajská správa Sboru národní bezpečnosti
komise pro posuzování nezákonností
H R A D E C K R Á L O V Ě

Z á z n a m

provedený k šetření ve věci SKALICKÉHO Josefa a VLASÁKA Jana
zaslaný VOP Hradec Králové čj.4 OPv - naše čj.KMK 21/68.

kpt.Miroslav P Í B I L (4.7.1921)

služebně zařazený jako st.referent na O-Stb Pardubice , dle
jeho "osobních spisů" na KOO KS SNB zde,vystřídal následující
služební zařazení:

1. 3.1949	přiját k SNB a zařazen do školy I.stupně Slavičín
5. 6.1949	jako strážný u útvaru Jeřáb II/3 Mariánská
12.6.1949	jako velitel PÚ-L Oblasti JIZERÁ Jáchymov
5. 7.1951	zařazen k vězeňskému oddělení Jáchymov
1. 7.1952	náčelník PÚV II Vykmánov
1.11.1954	ustanoven náčelníkem NPT Vykmánov II.
1. 8.1955	ustan.referentem 4.odd. II.odboru S-MV Jáchymov
15.6.1959	přemístěn ke KS MV Pardubice do funkce st.ref.II.
odd. IV.odboru.
1. 4.1960	přemístěn na OO-MV Pardubice do funkce st.ref.

V Hradci Králové,dne 2.září 1968.

kpt.SEMERÁK Gustav

Masarykův lid

strana pokračování ve výpovědi Jana Vlasáka ze dne 3. září 1968

Vězeňská stráž, která byla označena modrými nárameníky. Patrně v měsíci květnu v roce 1951 ostrahu tábora převzali příslušníci Státní bezpečnosti (dle mé úvahy) - červené nárameníky. Po mém nástupu po dobu asi jednoho měsíce byl velitelem tohoto tábora příslušník, jehož jméno si nepamatuji. Tohoto velitele po uvedené době vystřídal příslušník jménem PÍBIL, který mezi námi vězni měl přezdívku SLACHTECKÝ. K tomu podotýkám, že v tehdejší době mi nebylo známo, že jde o příslušníka jménem PÍBIL. To jsem se dozvěděl po návratu z výkonu trestu při setkání s ním v Pardubicích.

Já (VLASÁK) v době výkonu trestu jsem byl určen na práci do objektu drtiče uranové rudy. Při této práci jsem byl zaměstnán až do 28. září 1952. Během zaměstnání v době výkonu trestu na tomto táboře nebylo vůči mé osobě použito žádných násilí ani mi nebylo číněno jiné příkoří. Na uvedenou práci jsem pracoval ve třech směnech, každé po osmi hodinách. Po návratu z osmihodinové pracovní směny se občas stávalo, že jsme byli tzv. brigádýři, kteří byli vybráni z nás odsouzených, abych nastoupili práci na přehazování písku uvnitř uvedeného tábora. K přehazování písku se nepoužívalo přešívky, pouze lopatami jsme kupu přehazovali na vedlejší místo a pak zase zpět. Tudiž účel práce zde nebyl a dle mého domnění patrně na pokyn velitele tábora PÍBILA byli jsme jako odsouzení zaměstnáváni jen proto, abychom neměli čas na přemýšlení. Původně písek sloužil k vysypávání cesty - prostoru mezi drátěnými překážkami kolem tábora. Já tuto práci jsem musel vykonat, pokud si vzpomínám, třikrát. Přehazování písku z jednoho místa na druhé mohlo být v době 3 až 4 hodin. Na přehazování písku za těchto podmínek se zúčastňovaly vždy party odsouzených v počtu do 20 osob. Jako další nadbytečné práce jsme museli vykonávat přerovnávání cihel z místa na místo, aniž by docházelo k jejich použití. Dle mého názoru cihly v objektu tábora byly patrně určeny jen k této nadbytečné práci. Já na této práci jsem se mohl zúčastnit dvakrát, možná i vícekrát do doby, když jsem byl na táboře. Na přerovnávání cihel se zúčastňovali v následujících dnech i další odsouzení a to se opakovalo nepřetržitě, ne však každý den. Tyto nadbytečné práce organizoval a nařizoval odsouzený, kterému jsme říkali "táborák", který byl vedením tábora pověřen k určení organizací práce v táboře, rovněž rozpisova-

Krajská správa Šboru národní bezpečnosti
komise pro posuzování nezákonnosti

H r a d e c K r á l o v é

Dne 3. září 1968

Čj. KMK-3A/68

Oznámení o výpovědi

Dne 3. září 1968 o 12.55 h.č. byl na O-StB v Pardubicích
vyslechnut :

VLASÁK Jan, nar. 5. 3. 1908 Byšť, okres Pardubice, trvalé bydliště Pardubice, Macanova ul. čp. 1937
zaměstnán jako dělník v závodě Kávoviny, n.p. Vitana
Pardubice
průkaz totožnosti OP-435849 ser. RB-52
rozvedený

Vyslyšán ve věci nezákonného jednání příslušníků MV v průběhu výkonu trestu v PÚV Vykanov.

Jmenovaný byl poučen podle § 158 odst. 1 tr. řádu o odpovědnosti za vědomé nepravdivé údaje, zejména o odpovědnosti za trestný čin nadřezování podle § 166 tr. zákona, krivého obvinění podle § 174 tr. zákona a poškození cizích práv dle § 209 tr. zákona. Dále byl poučen o možnostech doplnění a oprav protokolu a možnosti námitek proti jeho obsahu.

Po poučení uvádí :

Po vánočních svátcích v roce 1950 byl jsem postaven před státní soud Praha a to v budově věznice Pankrác. Mám dojem, že jsem byl obžalován pro tr. čin vlezradu, sabotáž a špionáž. Pokud se pamatuji, pravděpodobně jsem byl souzen podle zákona č. 231 a to podle § 1 až 5. Byl jsem odsouzen na 10 roků odnětí svobody. Za týden po vynesení rozsudku byl jsem jako odsouzený přemístěn za účelem odpykávání si trestu do ústředního tábora Bratrství I v Jáchymově. V tomto táboře jsem pobyl asi 3 týdny. Po této době jsem byl přemístěn pro výkon trestu do tábora OTK - L Vykanov I. V tomto táboře jsem byl umístěn až do 28. září 1952. V době, kdy jsem byl do tábora přemístěn, jeho ostrahu prováděla

Masarykův lid

strana pokračování ve výpovědi Jana VLASÁKA ze dne 3. září 1968

Jako přímé trýznění věznů mohu uvést následující případy, které jsem sám musel podstoupit. Asi tři dny před vánočními svátky 1951 okolo 22. hodiny, kdy již mnozí odsouzení odpočívali nebo spali na lážkách, byl vyhlášen poplach a táborák nám nařídil, tak jak jsme v nočním prádle s nejnutnějším vnějším oblečením (kalhoty, kabát) jsme rychle opustili ubikace a nastoupili na dvorek. Při příchodu na dvůr jsme tam již zastihli větší skupinu příslušníků ostrahy vyzbrojených samopaly. My odsouzení jsme museli nastoupit do čtyřřadů, příslušníci ostrahy nás obetoupili a táborák na nás vykřikl, abychom se odstrojili donaha. Tento pokyn musel dle mého obdržet od některého člena ostrahy nebo velitele tábora. V té době byl napadený sním a na prostranství tábora, kde jsme stáli seřazeni, byla na zemi epíše ledovka. Skutečně jsme se museli úplně odstrojiti a na té ledovce jsme stáli bosí. Prádlo, oděv a boty jsme museli položit každý před sebe. Tyto osobní svrčky nám nikdo neprohlížel. Dle mých vědomostí v této době na našich ubikacích nebyla prováděna nějaká prohlídka, to bychom museli vidět, že tam někdo z ostrahy zašel. Mohlo by se stát, že po našem opuštění ubikací by tam někdo vešel zadem. Podle mého jsme v těch řadách při onom nástupu mohli stát až dvě hodiny. Já při tom jsem si nechal na sobě košili, neboť jsem nemohl vydržeti chlad. Pochopitelně, že nás záblý nohy. Při tomto nástupu za těžkých povětrnostních podmínek neviděl jsem, že by někdo z nás odsouzených zimou omdlel, anebo tak se třásl zimou, že by musel být odnesen nebo odveden na ubikace. Každému z nás však byla velká zima. Z jakých příčin byl proveden tento první mnou zazitý nástup, dnes nevím, dle mých pamětí nepředcházela v táboře tomuto nějaká událost a ani jak při nástupu tak i při příchodu na obikace nám nebylo nic vytýkáno. Mezi příslušníky ostrahy se tehdy též nacházel zástupce náčelníka ústředního tábora, jehož jméno neznám. Byl to však příslušník menší postavy, zavalitější, silný, černé vlasy, vzhledného obličeje. Všichni příslušníci ostrahy tehdy byli oblečeni v zimních pláštích, na hlavě brigádýrku a na nohou vysoké boty, patrně filcové. Při nástupu na nás z ostrahy nikdo nepromluvil, stáli jsme tam bez pověimnutí, jen kolem nás byla ostraha. Druhého dne ráno mnozí z nás byli nevyspalí a v důsledku prochládnutí z větší části neschopní práce. Na tuto okolnost jsme

11

- 3 -

strana pokračování ve výpovědi Jana VLASÁKA ze dne 3. září 1968

val pracovní směny a zakřivoval jiné záležitosti, zajišťující chod tábora. Zda tento odsouzený (táborák) nám dával pracovní příkazy, týkající se přehazování a přerovnávání cíhel a vlastního rozhodnutí, anebo na pokyn vedení tábora, mi známo není. Při tom musím uvést, že někteří táboráci byli zvířata, neboť trýznili odsouzené, zejména když si některého z nás odsouzených neoblíbili a nebo když jsme je nezdravili, což nám bylo dáno za povinnost, kterou si vymysleli oni sami. Mám jako odsouzeným se přičítalo to, že dle jejich požadavků při setkání s nimi jsme museli sejmout pokrývku z hlavy a pozdravit je, když nám bylo známo, že za stejnou nebo obdobnou činnost si tam trest odpykávají též. V každém však případě vedení tábora muselo mít vědomost o tom, že výše uvedené nadbytečné a neúčelné práce musíme vykonávat.

Jako další nadbytečnou a zbytečnou práci jsme museli provádět v zimním období v letech 1951-52 a to ve dnech, kdy nejvíce mrzlo, umývání vnějších dřevěných stěn baráků, ve kterých jsme bydleli. Pokyny k této práci nám opět dával táborák. Mýti se provádělo studenou vodou za pomoci rýžáku na holi a hadru. Pochopitelně, že v důsledku silných mrazů nám voda se změnila v ledovou tříšť, hadr a rýžák přimrzávaly na stěny. Touto prací nebylo nic účelného sledováno, neboť ve skutečnosti k omytí stěn nedocházelo, naopak stěny byly zledovatělé. Ani po této práci nedocházelo k novým nátěrům stěn ani k jejich opravě. V letním období jsme nikdy takovou práci nevykonávali. My - odsouzení jsme takovou práci považovali jako "buzeraci", neboť soudný člověk k něčemu podobnému by takový pokyn s ohledem na zimní období nemohl dát. Dříve při této práci prováděli opět táboráci. Před takovými zbytečnými pracemi bylo vždy zvoněno v táboře na poplach a po nástupu táboráci nás odsouzené rozdělávali na tu neb onu zbytečnou práci. Já osobně jsem byl určen asi třikrát na omyvání vnějších stěn záchodu a tomtéž asi počtu na omyvání vnějších stěn baráku. Že tyto neúčelné práce jsme byli na pokyn táboráků nuceni vykonávat, může potvrdit František HNIK ze Smířic a Rudolf ŠANDA z Pardubic - Polabiny, ul. Kosmonautů 65 nebo 64.

Masarykův lid

pokračování ve výpovědi Jana VLASÁKA ze dne 3. září 1968

trest, který by omezoval písemný styk nebo návštěvy.

V době prodávání na táboře Elko ve Vykanově žádný z příslušníků ostrahy ani vedení tábora vůči mně nepoužil přímého fyzického násilí. S velitelem tábora PÍBÍLEM jsem se setkával jen náhodně uvnitř tábora. PÍBIL mě před výkonem trestu neznal. Jednou při tomto náhodném setkání mě zastavil a říkal mi, že do tohoto tábora nepatřím. Ničím však tento dotaz neodvážnil. Žádné nepřijemnosti s PÍBÍLEM jsem v onom táboře neměl.

Dnem 15. listopadu 1952 (pravděpodobně) jsem byl z tábora Nikolaj přemístěn do tábora Rovnost, kde se pobyl buď do ledna nebo února 1950. Velitelem tohoto tábora byl příslušník jménem DVORÁK, u odsouzených měl předávku PALEČEK. Na tomto lágru se těžko žilo, neboť onen velitel si mnohdy počínal jako zvíře. Kupříkladu stáli jsme na stravu nebo na "nášup" a když tam přišel DVORÁK, tak do nás odsouzených kopal, rukama nás mlátil.

Při jednom takovém jeho řádění jsem i já byl od něho kopnut do nohy. Krom modřiny jsem jiné zranění neutrpěl. Nejvíce byl zaměřený proti odsouzeným - členům náboženské sekty Svědci Jehovovi, které jen v lehkém oblečení nechával chodit třeba tři hodiny před jeho kanceláří v mrazu a zimním počasí, vzápětí je vehnal do prádelny se značnou vlhkostí a teplotou a znovu je pak vyhnal na mráz. Mnoho z nich těžce onemocnělo na různé zápalu a jak se mezi nimi odsouzenými mluvívalo, někteří z nich zemřeli. Počinání DVORÁKA by mohl dovést k upřesnění Václav ŘEHÁK z Nového Bydžova a Ferdinand LEMPACH z Rosic nad labem u Pardubic. Na ostatní jména odsouzených si momentálně nevzpomínám. K DVORÁKovi dále uvádím, že také rozbíjel zatčení na ubikacích odsouzených a "apely", kterých se zúčastňoval, prodlužoval až na tři hodiny - na jiných táborech trvaly tyto "apely" nejdéle 15 minut, při kterých nastoupným odsouzeným sděloval a jím přímo vyhrožoval tím, že si některého vezme sebou na procházku do lesa a že se vrátí sám. My z jeho slov jsme usoudili, že by dotyčného odsouzeného v lese zastřelil s odhodláním, že se pokusil o útěk. Že takové případy měly se z jeho strany státi, vyprávěli nám při našem příchodu do tábora tamější odsouzení. Zda se tak stalo ve skutečnosti, nemohu

+) František PALEČEK (skutečné jméno)

nar. 4. 10. 1920, Mladá, ob. Benčovic

zomř. 2

duplik J. Vlasák

- 5 -

strana pokračování ve výpovědi Jana VLASÁKA ze dne 3. září 1968

upozornili při nástupu práce provozáře OTK (Elko) s. ŠTYRSKÉHO, který byl civilním zaměstnancem. Na toto upozornění jmenovaný jen pokrčil rameny. Za uvedené zimní období to byl jeden takto popisovaný případ. Tuto skutečnost může potvrdit též HNIK a ŠANDA. V letním období pak takových nástupů bylo více, kdy v řadách jsme stáli oblečení a vždy k takovému nástupu předcházela útěk odsouzeného nebo jiná událost, která rozrušila tábor. Tudíž tyto nástupy jsme považovali za odůvodněné.

Pokud jsem při výslechu na Vojenské obvodové prokuraturě v Hradci Králové dne 19. 7. 1968 uvedl, že lidé - odsouzení tam těžce onemocněli, neměl jsem na mysli, že se tak stalo v důsledku onoho zimního nástupu. Jejich onemocnění nastalo v důsledku slabé stravy, velkého pracovního vypětí a škodlivosti uranové Rudy. Lékařské péči nám odsouzeným byla poskytována jedním nevystudovaným medikem z řad odsouzených a léčení bylo primitivní. Já sám jsem se z výkonu trestu vrátil s rozrušenými nervy, s nánakem na reumatismus, náchylnost k zánětom průdušek a s určitými potížemi anginy pectoris. Po návratu z výkonu trestu jsem nebyl léčen v nemocnici, pouze jsem docházel k lékařům v určitých intervalech na kontrolu a léčbu. Mohu však prohlásit, dle mého mínění, že oním zimním nástupem a vysvělením donaha jsem onemocněl na zápal pohrudnic a v současné době jsem byl asi čtyřikrát v důsledku vyvolaného záchvatu odvezen do nemocniční léčby. Ostatní nemoci u mě nastaly, jak výše uvádím, to je jako u ostatních odsouzených, neboť při přímém styku s uranou rudou jsme neměli žádné ochranné prostředky.

Za období prodávání v táboře Elko jsem obdržel od rodiny asi 5 dopisů. V těchto dopisech jsem se dočítal, že mně mimo nich poslali další, které jsem neobdržel a tudíž muselo dojít k jejich zadržení. Při tom jednou za 14 dní byl každému odsouzenému povolen jeden jak v příjmu, tak i v odeslání. Pokud jde o návštěvy odsouzených, tyto se řídily podle pracovních výsledků, maximálně jednou za půl roku. Já za celou dobu v uvedeném táboře jsem měl jednu návštěvu a to manželku. Spolu jsme mohli rozmlouvat asi 10 minut. V uvedené době mi nebyl uložen nějaký disciplinární

Masarykův lid

strana pokračování výpovědi Jana Vlasáka ze dne 3. září 1968

potvrdit.

Další výkon trestu jsem si odpykával v táboře Bytíz, kam jsem byl přemístěn v zimním období v roce 1955. Zástupcem velitele tohoto tábora byl listý por. VOJÍK. V letním období roku 1956 jednou odpoledne ve svátečním dnu (patrně Den horníků) jsem seděl v objektu tábora mezi baráky. V tu dobu byl vyhlášen nástup. Vzhledem k tomu, že v té době jsem byl sprostě menuální práce v důsledku srdečních potíží, na nástup jsem se dostavoval volnějším krokem, zdravotní stav mi nedovoľoval rychlou chůzi. Při tom jsem se setkal se zástupcem velitele tábora VOJÍKEM, který bez jakéhokoli udání důvodu mě uchopil rukou pod krkem za blůzu a na to mě uhodil přes tvář. Dle mé domněnky toto násilí vůči mně učinil proto, že jsem rychlou chůzí se nesnažil být co nejdříve na nástupu. Po udeření okamžitě zavolal jednoho příslušníka a dal mu pokyn, aby mě odvedl do korekce. V korekci jsem byl držen asi 10 dnů a za každý den jsem musel uhradit správu tábora 28,- Kčs. Počinání VOJÍKA považuji za neodůvodněné násilí.

Jiného příkoří mi v průběhu výkonu trestu nebylo činěno.

Z výkonu trestu jsem se vrátil na emnestii presidenta republiky 9. května 1960, kdy touto mi byly prominuty dva dny jako zbytek trestu.

V době, kdy jsem si odpykával výkon trestu v táboře Elko Vyšmanov vzhledem k tam činěnému příkoří jak vůči mé osobě i ostatním odsouzeným jsem zanevřel na tehdejšího velitele tábora přísl. a a připravil jsem si, že až se vrátím, že ho vyhledám a že ho zabiji. Moje rozhodnutí snad pramenilo z toho, že jsem se necítil vinen z trestné činnosti, pro kterou jsem byl odsouzen a proto příkoří, které mně a nám bylo činěno. V roce 1960, když jsem byl asi dva měsíce doma z výkonu trestu při jedné cestě městem v místech zvaných Na Skřivánku, poblíže prodejny Pramen - (býv. Dražner) jsem se setkal s PÍBILEM. Byl ustrojen v koženém kabátě, na hlavě měl zelený, myslivecký klobouk. Zpočátku jsem ho nemohl ani poznat, on sám mě oslovil: "To jsem já, Vlasáčku." Jeho náhodným setkáním a vzpomínkou na prožité vylíčené okolnosti jsem se značně rozrušil, patrně jsem se na něj vrhnul s úmyslem mu nafackovat. Mému úmyslu zabránila se mnou jdoucí paní Stanislava MENCOVÁ, bytem Pardubice, Dukla, ul. Jiřího Wolke. Nyní bydlí na jiném mí-

- 8 -

strana pokračování ve výpovědi Jana Vlasáka ze dne 3. září 1968

stě v Pardubicích. PÍBIL na moje počinání reagoval tím, že mi řekl, ať neblbnu, že kdyby se tak jako velitel tábora ve Vyšmanově nechoval, jak bylo nařízeno, že by ho druží příslušníci u jeho představených očernili nebo udali. Poté již v klidu jsme spolu rozmlouvali o poměrech v onom táboře, kdy jsem tam já prodělal a kdy on tam byl valitelem. Ujišťoval mě, že vše, co se tam dělo, muselo tak být. Při tom mi řekl, že jsme se mnohdy nechali vyhecovat některými z odsouzených, kteří na druhé straně přicházeli za vedením tábora a oznamovali jim naše smýšlení. PÍBIL při tom neuvedl, o které odsouzené v tomto smyslu se mělo jednat. První setkání s PÍBILEM skončilo v přátelském pojetí a od té doby jsem se s jmenovaným vícekrát setkal a vždy spolu mluvíme v přátelském ovzduší a také proti němu nemám žádných výhrad jako orgánu Státní bezpečnosti slušnému zařazenému v Pardubicích.

Závěreč prohlášu, že vůči PÍBILovi jako orgánovi Státní bezpečnosti nemám žádné požadavky, stížností vůči jeho osobě, naopak při setkání s ním, jsem velcí kamarádi. Jsem proto překvapen, že jsem v této věci poznovu vyslyšen a rovněž mi není znám důvod mého výlechu na Vojeenské obvodové prokuratuře v Hradci Králové. Vůči PÍBILovi jsem jak v době minulé, tak i přítomné žádnou stížnost nepodal a ani podávat nebudu.

Tento protokol byl přede mnou hlasitě diktován, přečetl jsem si jej a po poučení, že mám právo žádat jeho doplnění nebo opravu v protokole, v souhlase s mou výpovědí prohlašuji, že jej nechci nijak doplnit ani opravit.

Vyšečkl :

kpt. AUGUSTIN SEMERÁK

Vypověděl :

Jan VLASÁK

Zapsala :

čtení a podpisu přítomna

Marie KASPAROVÁ

KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ

RECENZE

Milí čtenáři, používám zcela vědomě plurálu „knihy“, protože se blíží konec roku 2015 a bude tedy záslužné uvést několik postřehů souvisejících se *soutěží o cenu Miroslava Ivanova*, je muž po zásluze patří ocenění „zakladatel, průkopník či tvůrce české literatury faktu“. Pokud tomuto literárnímu žánru holdujete, jistě se mnou budete souhlasit. A budete se mnou také zajedno, pokud se budu snažit poskytnout několik informací o podobě a průběhu soutěže v roce 2015 a o jejích autorech.

Víme již, že tematická oblast LF (budu užívat této zkratky známého dvousloví) je tak doširoka otevřená, že tématem může být celý rozlehlý svět, náš svět, v němž žijeme, s celým universem. I letošní díla přihlášená do soutěže to potvrzují. Největší počet děl tradičně zaslala nakladatelství Mladá fronta (10), Academia (10), také Dokořán (3), přispěla i nakladatelství Epoque(3), Jota(2), Svět křídel (3), Akcent (1) a několik dalších (Auditorium, AOS Publishing, Český svaz bojovníků za svobodu, též i některá regionální nakladatelství).

Spisovatelé se doširoka a takřka s nezkrotným elánem rozběhli po českých dějinách, mýtech a vědě o hvězdách, literatuře a dobových souvislostech, evoluci člověka, po významných osobnostech české literatury, bojích za svobodu (stále živé téma dvou světových válek), světových událostech, osudu Berlína po stavbě berlínské zdi, po osobnostech hýbajících společností, historii středověku, krásách naší přírody a země, dějinách šermu, estetiky tetování atd.

Jedním z hledisek poroty je kromě návrhu na cenu za celoživotní dílo autorovo i ocenění významných děl LF uplynulého roku. Věkově vymezenou kategorií jsou *autoři do 39 let*. Začnu tedy jimi.

V nakladatelství Academia vyšla vynikající, zcela mimořádná kniha Petry Vokáčové *Příběhy o hrdé pokoře* s podtitulem *Aristokracie českých zemí v době baroka* (553 strany textu, s celým aparátem 963 strany)! Obdivuhodná práce! Přímou fascinující! Prožijeme s ní oslňující a dramatické kariéry Jana Václava Vratislava z Mitrovic, Jana Jáchyma ze Žerotína, polního maršála Leopolda Antonína Šlika, pražského arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna, nejvyššího českého kancléře Františka Ferdinanda Kinského, nejvyššího dvorského sudího Františka Josefa Černína. Při četbě této publikace jsem si kladl otázku, čím taková „bachratě tlustá“ kniha zapůsobí. Po půl roce po prvním čtení jsem si ji chtěl vypůjčit v knihovně a musel jsem si na ni dát záznam. Proč asi takové rozměrné dílo je na záznam?

Odpověď nám dá úvod k neobyčejně působivě napsanému příběhu (jeden z nejlepších) o nepříliš šťastné Erdmundě Tereze hraběnce z Ditrichštejna, provdané kněžně z Lichtenštejna: „Je neděle večer, masopustní čas. Do vídeňských ulic už padl soumrak a za okny paláce stojícího na ulici Herrengasse, jen nedaleko od místa, kde tato vyhlášená promenáda ústí před brány císařského hradu, právě zažehli svíce ke slavnostní hostině...

Píše se datum 16. února roku 1681 a Ferdinand Josef z Ditrichštejna, pán na Mikulově, vdává svou nejstarší dceru...”

Rovnou tedy a bez zbytečných úvodů. Styl a tajemství.

Příběhy kariér (nikoli podrobné biografie, jsou to skutečné vzrušující příběhy) uvedených šlechticů jsou až uchvacující, jak si troufám tvrdit. Kniha nemá sobě podobné. Nenacházíme tu jen obvyklé tragické posouzení barokní doby, nýbrž hrdost nad kariérou českých šlechticů. Baroko není již nahlíženo pouze jako naprostá decimace české šlechty.

Zaslouží si, abych se rozboru těchto příběhů i stylu, jakým jsou ztvárněny, věnoval v příští recenzi *samostatně*. Jde o dílo o nobilitě, které považuji za opravdu *noblesní*.

Jakub Jiří Jukl (také jako Petra Vokáčová autor do 39 let) se zabývá ve své knize *Adamité* (nakladatelství Dokořán) osudem tzv. adamitů, odštěpenců husitského hnutí.

Jeho výklad zaujme, zasvěceně obohacuje čtenáře zajímavější se o tuto kapitolu českých dějin novými pohledy a poznatky. Zejména je neotřele pojednáno o sverázném volném pojetí *agape* (agapa, slovo z řečtiny, jež pojmenovává křesťanskou lásku, zejména v Novém zákoně) ve vztahu k sexu.

Mnohé čtenáře nepochybně přiláká publikace Martina Rychlíka vydaná v nakladatelství Mladá fronta (také autor do 39 let) *Dějiny tetování*. Vysvětluje tu historii tetování z širokého obzoru, zastoupen je celý svět: Amerika, Asie, Oceánie, a je proveden řez stoletími od nejstarších dob až k postmodernismu. Vymezuje cíle tetování od estetických, zkrášlovacích až k mocenským. Vše se uvádí na scénu v působivém literárním tvaru. Celkově jde o krásně vypravenou knihu s mnoha barevnými ilustracemi a fotografiemi.

Mně jako člověku zaměřenému na literaturu, literární teorii, kritiku a historii se stala blízkou kniha Zdeňka Šimečka a Jiřího Trávnicka *Knihy kupovati* s podtitulem *Dějiny knižního trhu v českých zemích* (nakladatelství Academia). I když se sama definuje jako přehledová příručka, velmi živě zobrazuje vývoj knižního trhu a rozšiřuje svůj pohled o osudy jednotlivých osobností, jejichž život byl s knihou životně těsně spjat.

Oceňuji také zaměření pohledu na vývoj po roce 1989: ne vždy knize prospěšný, často chaotický, zasažený bezbřehým liberalismem a posunem vztahu ke knize, podceněním její mimořádnosti a nakládáním s ní jako s *ostatním spotřebním zbožím*. Tento okleštěný a jak se domnívám ne zcela vzdělaný vztah ekonomů ke kultuře autoři intenzivně kriticky prožívají.

Dám svůj příklad.

Znám pojmy jako *ceny statků, cena kapitálu, trh práce, trh deviz, plánování v soustavě volné směny*. Studoval jsem *Hospodářské soustavy* profesora Karla Engliše, také *Obecnou teorii zaměstnanosti, úroku a peněz* Johna Maynarda Keynesa, pak von Hayeka i jiné ekonomy, získal jsem mnoho znalostí, pořád mi však něco chybělo, něco jsem postrádal. Co ještě potřebuji?

To, co se nazývá *estetická funkce umění*. To ale není jen přidaná hodnota literatury jako umění, to je nezbytná strukturní součást díla převažující nad poznávací funkcí díla. Ostatně specifické role, jakou sehrává literatura v konkrétních, politicky, ekonomicky a sociálně determinovaných podmínkách, si všiml Jindřich Chaloupecký i Jan Mukařovský.

Masarykův lid

A proto kniha není a nebude jen spotřebním zbožím.

Uzavírám své poznámky k vybrané knize. Mám za to, že kniha, u níž se čtenář zamyslí, v níž jako já najde i sám sebe, prolnutí vlastního života s osudem čteného díla, si zaslouží pečlivou pozornost.

Známý a zkušený autor literatury faktu, jehož tvorbu korunují mnohá ocenění, Jiří Rajlich přispěl letos do soutěže publikací *Na křídlech světové války* s podtitulem *Epizody ze života českých aviatiků v rakousko-uherském letectvu* (Nakladatelství Svět křídel, Cheb). Publikace je objemná v zaostření na letectvo v rakousko-uherské armádě, na portréty českých leteckých individualit podávajících hrdinské výkony. Dovádí k zamyšlení, zda ony hrdinské skutky se po zániku habsburské monarchie nepropadly do zatracení. A řeší těžké a nanejvýš tragicky propastné dilema v bolestném protikladu k hrdinství v českých legiích. Výborně nasvícený a až tragický paradox dějin. Kde jsou tu vlastně hrdinové? Jen na jedné straně?

Tematický přínos této knihy: otevření nových obzorů, překvapujících a jistě i zneklidňujících pohledů.

Jaromír Adlt

JAZYKOVÝ SLOUPEK

DIKOBRAZ V BOTIČI

Nezdá se, že by nám ostnatý hlodavec působil problémy. Chránit se před jeho vystřelovanými bodlinami nemusíme, jde totiž o pověru. Šlápnout na něj můžeme snad nejlépe na Sicílii. Dikobraz nás však může potrápit výslovností. Slovo převzal přírodovědec Presl velmi umně z ruštiny, která jím pojmenovává tvora divokého, resp. divného vzhledu (*dikij obraz*). Jde tedy o slovanský výraz, ve kterém bychom měli počáteční „d“ vyslovovat jako měkké */dikobraz/*. Přesto se obecně „d“ vyslovuje tvrdě, asi pod vlivem velkého množství cizích výrazů počínajících na „di“ (vysl. dy). Kde cítíme cizí příslušnost, vyslovujeme nejraději foneticky. (V dávném satirickém žertíku *„Rudé právo, Dikobraz – časopisy pod obraz!“* (těžko vyslovíme měkké „d“ */dikobraz/*. Pravidla se ovšem ráda a správně přizpůsobují, a tak v našem případě připouštějí výslovnost obojí */dikobraz* i *dykobraz/*).

Jiná je ovšem situace u ztepilé léčivky divizny. Slovo to etymologický slovník spojuje opatrně se slovesem „diviti, dívati se“. Bylina asi upoutává náš zrak na dálku svými jasně žlutými květy a vysokým vzrůstem. Spojení s českým slovem je natolik působivé, že tvar s tvrdým „d“ */dyvizna/* se vyskytuje jen zřídka (možná že pod vlivem *divize*). Pravidla tedy tuto výslovnost neuvádějí.

Platná Pravidla českého pravopisu (Academia 2003) si s námi poněkud nechutně zahrávají v případě výslovnost jmen vlastních. Tibor, Nikita, Nikola, Nikodém máme vyslovovat na začátku slova se souhláskou tvrdou */tybor; nykita, nykola/*, jen Ninu lze vyslovovat i měkce */ňina/*. Stejný osud stihl v Pravidlech i Danielu, Denise, Dominika, Ditu, Dianu, Dimitrije, Ferdinanda i Dionýza (všude *dy, ny*). Danica byla tvrdnutí ušetřena. Někde jsou Pravidla poněkud nepochopitelná. Řeku Nisa např. máme pojmenovávat (s ohledem na slovanský původ) s měkkým „ň“, ačkoliv stejně slovanští Srbochorvaté a Poláci jí říkají *Nysa*.

Pokud ve výše uvedených případech chybuje, svět se nezboří. U jednoho slova však musíme zbystřit pozornost. Medicínský termín „tik“ je nutno vyslovovat s tvrdým „t“ */tyk/*. Jde o slovo původu francouzského, a nejsou dávno doby, kdy se

Věřím, že poslední kniha mého přehledu bude takovou potěšující „tečkou za tím celým příběhem“. Napsal ji rozhlasový kulturní publicista, autor rozhlasových her a dokumentů, spisovatel Jiří Kamen a pojmenoval ji *Češi patří k Vídni* (nakl. Mladá fronta). Z jejích stránek se na nás směje humor, chmuří se vážnost situací, překvapuje vzájemné proplétání osudu a vztahu Prahy a Vídně, vzdalování i zase přibližování Čechů doma i Čechů ve Vídni, vtipné a duchaplné srovnávání kultury.

Jde o knihu vydechující příjemnou atmosféru, opar kouzla Vídně, stylově velmi pestrou, plnou aforismů, lehkých i vážných postřehů. Celá publikace je prodchnuta i nostalgií minulosti i kypící současností, prostě hezké čtení uvádějící nás do světa vztahů, jež již nikdy nemohou nabýt podobné intenzity.

Jak jsem slíbil, do příštího čísla ML chystám zasvěcenější a bohatší zhodnocení knihy Petry Vokáčové *Příběhy o hrdé chudobě*. A později pak nahlédnutí do *galerie děl ještě čekajících*.

psalo původním pravopisem „*tie*“. (Možná že někomu opakované pravidelné záškuby svalů obličejových připomínají tikot hodin, a tak vyslovuje měkce.) Příběhem opačným je třeba domácí slovo „*tis*“, tam je třeba vyslovovat měkké „*t*“.

S výslovností nejdelšího pražského potoka Botiče je trochu problém. Populární písničkář veršuje takto (pokud moje paměť neslouží věrně interpretaci, nechť mi autor Vodňanský promine): *Oto skočil o tyči, proto skončil v Botiči*. Chytré rýmování si přímo vynucuje výslovnost s tvrdým „*t*“ */botyč/*. Pro stejnou, leč nespisovnou interpretaci hlasovali hromadně i dotázaní místní obyvatelé. Název vznikl se zapomenutého domácího slovesa s významem „bobtnat“, napomínal tak jeho časté rozvodňování. Jedno z nich si obyvatelé *Pobotičí* ještě dobře pamatují. V tomto podivném, leč náležitě vytvořeném výrazu se měkkému „*t*“ nebráníme. Myslím, že výslovnost */botyč/* je zaviněna jistou pohodlností. S tvrdým „*t*“ se nám potok asi říká snáze. (Výrazu *botičky* se výslovnost nepřizpůsobila.)

Jevů podobných předchozím bychom našli jistě více. Čtenář dnešního sloupku však možná zapochybuje nad jeho účelností. Konstatuje třeba, že sdělená fakta mají praktický význam pranepatrný. Může je dokonce chápat jako příklad toho, jakými prkotinami se odbornická obec češtinářská zabývá. Nic z toho, co bylo uvedeno (s výjimkou slova „*tik*“), totiž opravdu nemá zásadní význam pro smysl a srozumitelnost výpovědi. Pochybovač může být pod vlivem toho, že obecně je stav dnešní řeči mluvené nejen ve veřejnosti, ale i rozhlase a televizi, slušně řečeno tristní: tempo přecházející v drmolání, chybné pauzy (kulometčik se přece musí nadechnout), přemíra parazitních slov (*jako, takjako* aj.), intonace ignorující ortoepická pravidla, bludná melodie řeči, chybná výslovnost samohlásek atd. apod. A to nemluvíme o pokleslém slovníku. Se všemi těmito neduhy se střetáváme bohužel i u osob, které se mluvou živí. Dokonce i u herců. Je to prý daň úspěchané a povrchní době. Návrat k času pro češtinu blahodárnému, kdy ji obrozenci užívali s láskou a úctou, je nenávratně ten tam. Co s tím? Snad je možné začít nápravu od maličkostí.

Miroslav Šlapal

Masarykův lid

VZPOMÍNÁME

JOSEF LEOPOLD ZVONAŘ (1824–1865), HUDEBNÍ PEDAGOG A SKLADATEL

zemřel 23. 11. 1865, tedy před 150lety. Se jménem tohoto českého vlastence, dnes skoro zapomenutého je spojeno jeho rodiště Kublov (okr. Beroun), vesnička pod památným Velízem. Josef L. Zvonař patřil k osobnostem národního obrození 19. století, stál také u zrodu pěveckého spolku Hlahol. Byl významným hudebním pedagogem, skladatelem. Byl ale i českým vlastencem. Miloval českou zem, rodnou krajinu, tam pod Velízem zůstala po něm i píseň, která zlidověla a která dokonce soutěžila i o poctu být českou národní hymnou. Jeho skladbu Čechy krásné, Čechy mé asi všichni známe. Složil ji na slova Václava Picky pod původním názvem Vlastenecké hory. Píseň, která probouzí naše vlastenectví a lásku k domovu.

Ten tajemný a krásný Kublov na svého rodáka Josefa Leopolda Zvonaře nikdy nezapomněl. Je zde jeho rodný roubený domek, tak i pamětní deska a nádherný litinový památník před školou. Od kostela na Velízu pak krásný výhled. Josef Leopold Zvonař je pochován na hřbitůvku na hoře Velíz. Odsud se dívá do kraje, který tak miloval a stal se i inspirací pro jeho skladbu Čechy krásné, Čechy mé.

Čechy krásné, Čechy mé!

Duše má se touhou pne,
kde ty vaše hory jsou,
zasnoubené s oblohou?

S oblohou a s nebesy
kde pomýšlí na plesy,
seraf světlem oděný
k slávě páně stvořený.

Pán tu stvořil také vás,
slavné Čechy, vlasti krás.

Anděla vám s nebe dal
Váš národ k zpěvu zval.

A ten národ pje rád,
v žalmech však i touhu znát,
by ten anděl chránil Čech
do skonání světů všech.

Proto krásné Čechy mé,
duše má se touhou pne.
Kde ty vaše hory jsou,
zasnoubené s oblohou.

Zajedte se proto podívat a pohladit ten krásný a tajemný kraj, kraj uprostřed křivoklátských lesů s nedalekými královskými hrady Točníkem, Nižborem a Žebrákem. A kousek je Branov, kde u Berounky potkáte převozníka Proška, nebo spisovatele Otu Pavla. Oba tento kraj milovali.

Ta Zvonařova píseň se právě zde zrodila.

ZE ŽIVOTA KLUBU MLADÝ HORÁKOVÉ

USNESENÍ Z VALNÉ SCHŮZE KLUBU DR. MILADY HORÁKOVÉ KONANÉ DNE 10. ŘÍJNA 2015

VS bere na vědomí:

1. Zprávu o činnosti odstupujícího výboru KMH přednesenou předsedou KMH F. Šedivým.
2. Zprávu revizní komise.
3. Zvolení členů a náhradníků nového výboru KMH ve složení: Zora Dvořáková, Patrik Herdics, Eva Jourová, Erika Mačáková, Jiří Navrátil, Milan Nevole, Filip Novák, František Šedivý, Jitka Titzlová; náhradníci: Vlastimila Nováková, Dana Preisová.
4. Volbu revizní komise ve složení Marek Světlík, Jiří Patta.

VS uděluje absolutorium odstupujícímu výboru.

VS schvaluje:

1. Nové stanov
2. Aby případné požadavky formulačních změn ve Stanovách provedly z pověření VS členky výboru KMH Erika Mačáková a Jitka Titzlová.

VS ukládá výboru KMH:

1. Pracovat nadále podle základní myšlenky, pro kterou byl Klub dr. M. Horákové ustaven.
2. Zajišťovat podmínky pro vybudování pomníku M. Horákové, včetně publicity.
3. Pokračovat ve spolupráci s Gymnáziem M. Horákové.
4. Prostřednictvím Masarykova lidu vyzvat členy KMH k respektování povinnosti placení členských příspěvků.

Gymnázium mlady Horákové

Zahájení letošního školního roku na GMH proběhlo ve znamení několika akcí, které studentům přiblížily některé stránky našich moderních dějin a oživily litery stránek učebnic dějepisu.

17.–18. září navštívila skupina studentů komplex bývalého koncentračního a vyhlazovacího tábora Auschwitz – Birkenau v sousedním Polsku. Osobní zkušenost studentů s místem, kde se odehrála jedna z nejtragičtějších kapitol moderních světových dějin, lze velice těžko vyjádřit několika slovy. Díky velice zasvěcenému a kultivovanému výkladu v českém jazyce se studenti mohli seznámit s „továrnou na smrt“ pro příslušníky mnoha evropských národů a vnímat na vlastní oči stěží představitelné důsledky lidské nenávisti, xenofobie a omezenosti ve všech myslitelných formách.

Návštěva v Auschwitzu byla vyvážena historicko-poznávací exkurzí do Krakova, tradiční metropole polských a polskolitevských panovníků. Historické centrum Krakova a královský hrad Wavel okouzlí návštěvníka vskutku v každém ročním období.

V „Týdnu novodobých dějin“ slyšeli letos studenti přednášku o posledním komunistickém prezidentovi G. Husákovi, shlédli legendární oscarový film *Obchod na korze*, na který navazoval program v Památníku na Vítkově. Velké pozornosti se těšilo setkání s paní PhDr. Zorou Dvořákovou, která na pozadí svého životního příběhu představila proměny komunistického režimu v Československu. Dále jsme byli v komunistickém lágru Vojna v Lešetících u Příbrami, kde se stal naším průvodcem bývalý politický vězeň pan Jonáš, vězněný v letech 1951–1952 v Jáchymově. Opět se plně projevilo, že mladí lidé mnohem snáze pochopí komplikované a tíživé kapitoly nedávné historie na konkrétních lidských osudech pamětníků těchto událostí.

Uvedme některé odpovědi studentů na námi položené otázky:

Jaké první pocity jste vnímal při návštěvě komplexu tábora Auschwitz – Birkenau?

Abych řekl pravdu, první pocity nebyly z mého pohledu až tak strašné, toto místo jsem navštívil zhruba v polovině září a tudíž bylo velmi pěkné počasí, které v kontrastu s tímto místem tvořilo velmi nevinnou a poklidnou atmosféru. Ovšem postupné odkrývání a zjišťování pravé reality bylo opravdu ořesné. Největším psychickým šokem byla návštěva plynové komory a spalovny. Jsem velice rád za účast na této exkurzi, velký dík patří p. profesorovi Herdicsovi a vůbec všem lidem, co se na organizaci podíleli, a byl bych velice rád, kdyby se podobné akce i nadále pořádaly. (Jan Seidl – 3. r. GMH)

Jak na vás působila atmosféra polské historické metropole Krakov, vidíte některé podobnosti s historickým centrem Prahy?

Do Krakova jsme dorazili večer a už na nás dýchlá vřelost a pohostinnost města. Město je z historického hlediska jedna z nejhezčích metropolí, co jsem kdy viděl, ať už mluvíme o pahorku Wavel s katedrálou, nebo o chrámu Panny Marie. Město si zachovalo spoustu stavebních stylů, např. zmíněná gotická katedrála na Wavelu. Krakov byl zprvu hlavním městem Polska a za války téměř nebyl poničen. K těmto faktům bych připsal ještě jeden, že totiž si Wavel zachoval všechny důležité památky.

Také přírodní stránka Krakova stojí za zmínku. Když jdete kolem řeky a v zádech máte osvětlený Wavel, město na Vás dýchne „veronskou“ atmosférou. Nejvíce mě zaujala hrobka polských králů v katedrále na Wavelu. (Jan Klán – 2. r. GMH)

Jak hodnotíte letošní ročník „Týdne novodobých dějin“? Kterou z akcí považujete za nejprínosnější?

Velkou poklonu bych chtěl ještě jednou zpětně sklonit panu profesorovi Herdicsovi, kterému se povedlo zařídit spoustu zajímavých přednášek se spoustou pamětníků a odborníků, kteří už pomalu odcházejí do historie, a proto podruhé smekám před panem profesorem, který nám zařídil tato ojedinělá setkání, o kterých jednou budeme vyprávět svým dětem. Například pan Jonáš nás v úterý velmi ochotně provedl lágrem pro politické vězně, jelikož byl sám vězněm, muselo to být pro něho velice těžké. Letošní ročník nás tak obohatil o spoustu zkušeností, které se už nemusí opakovat. (Radim Bača – 2. r. GMH)

Znamenaly uplynulé akce „Týdne novodobých dějin“ výrazné rozšíření vašich znalostí o moderních českých/československých dějinách?

Mě ovlivnily nejvíce úterní a čtvrteční akce. Úterní akce byla o bývalém československém prezidentovi Gustávu Husákovi, kterého dnešní generace nahlíží jen jako staříka s nejistou češtinou a s monotónními projevy. Po přednášce z historie Husákova života jsem se přesvědčil o opaku. Jako druhý nejsilnější zážitek bych určitě zmínil projekci filmu „Obchod na korze“ v kině Lucerna. Film zachycoval život na Slovensku během II. světové války a tamní perzekuci Židů. Film jsem viděl poprvé, a proto jsem kvůli famózním hereckým výkonům s dojemnou dějovou linií zůstal sedět na místě s pusou dokořán. (Ondřej Petr – 2. r. GMH)

V čem vnímáte největší pozitiva osobních svědectví účastníků historických událostí – zde myslíme konkrétně možnost setkat se s pamětníkem.

Svědectví přímých účastníků historických událostí bývají často pravdivá a nezkrácená. Pamětníci jsou očiti svědkové nějaké konkrétní doby a znají souvislosti. Pamětník nám také dokáže odpovědět na otázky, na které nenajdeme odpovědi ani v učebnicích dějepisu. (Michal Němec – 1. r. GMH)

Eva Dusová, Patrik Herdics

Masarykův lid

INFORMACE

Vážení členové Klubu dr. M. Horákové!

Valná schůze ve svém Usnesení uložila výboru KMH: Prostřednictvím Masarykova lidu vyzvat členy k respektování povinnosti placení členských příspěvků.

Důvodem je stav našich finančních prostředků, ve kterých chybí částka cca 40 000 Kč za neuhrazené členské příspěvky (u některých členů i za několik roků).

Tato suma představuje náklady na vydání dvou čísel našeho časopisu!

Jen díky finančním darům našich členů (a i nečlenů, kteří Masarykův lid rádi čtou) dostáváte do rukou letošní čtvrtý Masarykův lid.

Nebudou-li vyrovnány dlužné členské příspěvky, bude moci vycházet náš časopis jen dvakrát za rok.

A to by nám, a jistě i všem čtenářům, bylo líto, protože je třeba ještě mnoho věcí sdělit, objasnit, vysvětlit.

Nemáme ve Stanovách zapsanou větu (která běžně u spolků v textu bývá) o tom, že neplacením členských příspěvků členství zaniká, protože společenství Klubu dr. Milady Horákové je trochu více než „spolek“; proto vás žádáme, abyste zkontrolovali, zda máte příspěvky vyrovnané. Za to předem děkujeme.

Výbor KMH

(Ve výtisku je přiložena složenka. Máte-li možnost, platte raději převodem z bankovního účtu, kde je malý poplatek, použijte třeba účtu rodinného příslušníka – pokud účet sami nemáte – a uveďte své jméno.)

DÁRCI MASARYKOVA LIDU

Havlín Radovan	Kostelec n. Č. L.	250
Adamcová J.	Praha 5	50
Plachta Miloš	Semily	100
Kovařík Zdeněk Ing.	Hr. Králové	1000
Frank Daniel	Praha 4	220
Capoušek Evžen Ing.	Praha 5	200
Kornerová L.	Plzeň	400
Mičánek B.	Praha 5	200
Kopecký Zdeněk	Jihlava	100
Kadlec J. Ing.	Hodonín	100
Cellar Václav	Praha 9	300
Světlík Marek Ing.	Praha 4	900
Novák Filip Mgr.	Praha 5	400

Moc děkujeme všem dárcům a dovoluujeme si připomenout číslo našeho účtu, na který můžete posílat členské příspěvky a také dary na vydávání Masarykova lidu: 556682 /0300 – ČSOB.

Také bychom byli velmi rádi, kdybyste nám oznámili všechny změny – adres, úmrtí, atd., abychom zbytečně neposílali časopis někomu, kdo o něj již nemá zájem, nebo je nedostupný. Vaše dary, ale i informace nám umožní udržet vydávání Masarykova lidu i nadále.

Pokračuje také sbírka na památník Miladě Horákové v zahradě Ztracenka v Praze 2.

Číslo účtu: 3257614319/0800 – Česká spořitelna